

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра історії та політичної теорії

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня бакалавра

студента Будько Анни Олександрівни

(ПІБ)

академічної групи 052-19-1

(шифр)

спеціальності 052 Політологія

(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою – “Політологія”
(офіційна назва)

на тему Жіноче політичне лідерство в Україні: від здобуття незалежності до
сьогодення

(назва за наказом ректора)

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка	Підпис
кваліфікаційної роботи			
розділів:			
Рецензент			
Нормоконтролер			

Дніпро
2023

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
« Дніпровська політехніка »

ЗАТВЕРДЖЕНО

:

завідувач
кафедри ШТ

« » _____
2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня бакалавра

студенту Будько Анні Олександрівні академічної групи 052-19-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності – 052 Політологія
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою – «Політологія»
(офіційна назва)

на тему «Жіноче політичне лідерство в Україні: від здобуття незалежності до сьогодення»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від _____ № ____.

	Розділ	Зміст	Термін виконання
1	Розділ 1	Проаналізувати визначення і сутність політичного лідерства та жіночого політичного лідерства	17.01.2023- 13.03.2023
2	Розділ 2	Вивчити світовий досвід жіночого політичного лідерства на приклад жінок-лідерок у політичній сфері	14.03.2023- 17.04.2023
3	Розділ 2	З'ясувати специфіку становлення жіночого політичного лідерства в Україні; проаналізувати перспективи жіночого політичного лідерства в Україні	18.04.2023- 05.06.2023

Завдання видано _____
(підпис керівника) (прізвище, ініціали)

Дата видачі _____

Дата подання до екзаменаційної комісії _____

Прийнято до виконання _____
(підпис студента) (прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 71 с., 44 джерела.

Об'єктом дослідження є – жіноче політичне лідерство.

Мета роботи: специфіка жіночого політичного лідерства в Україні від здобуття незалежності до сьогодення.

Методика (метод) дослідження: Для вирішення дослідницьких завдань в дипломній роботі була використана сукупність загальнонаукових спеціальних методів наукового пізнання: історичного, систематичного, структурно-функціонального, логічного, порівняльного, прогностичного тощо.

Одержані висновки та їх новизна: в даній роботі автор спробував висвітлити специфіку жіночого політичного лідерства в Україні з часів незалежності і до сьогодення, з'ясувати проблеми, причини та стадію розвитку жіночого політичного лідерства в Україні.

Практичне значення дипломної роботи. Отримані результати можуть бути використані у навчальному процесі та стати вагомим підґрунтям подальших наукових розробок на другому рівні освіти (магістратура). Проблематика жіночого політичного лідерства в Україні актуалізувалась, коли у 2020 році на місцевих виборах були введені квоти на представництво жінок у партійних списках. Прогнозується зростання політичної активності жінок у представницьких органах влади.

Ключові слова: політичне лідерство, жіноче політичне лідерство, жіноче політичне лідерство в Україні, жінки-лідерки у політичній сфері.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади аналізу жіночого політичного лідерства	8
1.1. Політичне лідерство: визначення, сутність	8
1.2. Жіноче політичне лідерство: актуальність, сутність і визначення	10
РОЗДІЛ 2. Жіноче політичне лідерство: світовий досвід	25
2.1. Найяскравіші жінки-політики Сполучених Штатів Америки	25
2.1.1 Хілари Клінтон: від першої леді до кандидата на посаду Президента США	26
2.1.2 Камала Гарріс і її шлях від сенатора до віце-президента США	27
2.2. Найвпливовіші жінки-політики Європейського Союзу	30
2.2.1 Екс-канцлерка Німеччини Ангела Меркель	30
2.2.2 Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн	35
РОЗДІЛ 3. Жіноче політичне лідерство в Україні	38
3.1. Становлення жіночого політичного лідерства в Україні	41
3.2. Українські жінки-лідерки ХХІ століття	51
3.2.1. Юлія Тимошенко	51
3.2.2. Олена Зеленська	56
3.2.3. Ірина Верещук	61
3.2.4. Ольга Стефанішина	64
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Актуальність. Глибинний характер змін, що відбуваються сьогодні у суспільстві, вимагає їх всебічного осмислення, пошуку конструктивних шляхів подолання політичних, економічних та соціальних проблем країни. Найбільший і досі недостатньо затребуваний ресурс суспільства – величезна творча енергія думки, професіоналізму та життєвого досвіду жінок.

Дослідження політичного лідерства жінок набуває особливого значення в умовах глобальних соціальних змін, коли трансформація у суспільному житті сприяє залученню жінок до управління у різних сферах діяльності, у тому числі й у політиці.

У нашому суспільстві досі існує думка, що жінка і політика – дві речі несумісні, проте останніми роками дедалі більше виявляється тенденція прагнення жінок до незалежності, самостійності. Просування жінок у владу розглядається сьогодні як інструмент стабільного, гуманного та сталого розвитку суспільства, оскільки реальна рівноправність чоловіків та жінок змінює пріоритети державної політики.

Однак, незважаючи на значну роль жінки, вони досі вкрай мало представлені у владних структурах держави. У чому причина? Це і недостатня нормативно-правова база, слабкість розвитку інститутів громадянського суспільства та невисока політична активність самих жінок, низький рівень розвитку демократії. Проте головним чинником, який суттєво стримує просування жінок нашої країни у політику та владу є стійке збереження соціально-культурних патріархальних традицій та стереотипів.

Чи може жінка бути лідером? Сьогодні відповідь на це питання практично не викликає сумнівів. Жінки на чолі підприємств, корпорацій та державних структур переконливо довели свою здатність керувати, створювати ефективні організації, вести за собою. Разом з тим, при переході

від розгляду окремих прикладів до аналізу самого явища жіночого лідерства ми неминуче стикаємося з рядом питань. Що ми маємо на увазі, говорячи про жіноче лідерство: специфічно жіноча поведінка в цій ролі чи сама здатність жінки займати лідируючі позиції? Чи відрізняється поведінка жінки-лідера від поведінки чоловіка-лідера чи лідерство не має гендерного виміру і буває лише ефективним чи неефективним, незалежно від того, хто його здійснює – чоловік чи жінка? Зрештою, що є причиною відсутності жінок у політичній та економічній елітах: небажання самих жінок чи наявність перешкод на шляху до провідних позицій?

Питання політики та лідерства знайшли своє відображення у роботах багатьох вчених психологів, соціологів та політологів: Т.Парсонса, Ж.Блонделя, Г.Герта, С.Мілза, С.Еванса, С.Мітчела та багатьох інших.

Серед вітчизняних науковців проблематикою політичного лідерства і жіночого політичного лідерства займаються Ю. Секунова, І. Товкун, О. Лещенко, Л. Шевченко, О. Кириленко та інші. Проте обрана проблематика залишається актуальною, а різні її аспекти потребують подальшого вивчення та наукового обґрунтування.

Отже, **об'єктом** дослідження кваліфікаційної роботи виступає жіноче політичне лідерство. А **предметом** – жіноче політичне лідерство в Україні.

Метою роботи є специфіка жіночого політичного лідерства в Україні від здобуття незалежності до сьогодення.

Для реалізації поставленої мети є необхідним вирішення наступних **завдань**:

1. Проаналізувати визначення і сутність політичного лідерства.
2. Дослідити актуальність, сутність і визначення жіночого політичного лідерства.

3. Вивчити світовий досвід жіночого політичного лідерства на приклад жінок-лідерок у політичній сфері.

4. Дослідити специфіку становлення жіночого політичного лідерства в Україні після здобуття незалежності.

5. Проаналізувати перспективи жіночого політичного лідерства в Україні.

Методологічна база дипломної роботи складається із загальнонаукових **методів**, таких як: історичний, системний, структурно-функціональний, логічний, порівняльний, прогностичний тощо. Також використовуються публіцистичні праці, біографічні відомості, різноманітні статистичні дані та дані соціологічних опитувань.

Практичне значення роботи полягає у тому, що проблематика жіночого політичного лідерства в Україні значно актуалізувалась, коли у 2020 році на місцевих виборах були введені квоти на представництво жінок у партійних списках. Прогнозується зростання політичної активності жінок у представницьких органах влади. Окрім цього, результати дослідження можуть використовуватись у навчальному процесі, наприклад, у курсі «Гендерна політологія» та стати вагомим підґрунтям подальших наукових розробок на другому рівні освіти (магістратура).

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади аналізу жіночого політичного лідерства

1.1 Політичне лідерство: визначення, сутність

Політичне лідерство – процес взаємодії між людьми, в якому наділені реальною владою авторитетні люди здійснюють легітимний вплив на суспільство (або його частину), яке віддає їм частину своїх політико-владних повноважень та прав. Іншими словами це можна пояснити, як вплив або влада над іншими.

Таке поняття як політичне лідерство можна трактувати також, як те, що влада, яка керує державою може спонукати інших представників держави до якихось дій, тобто це відносини між представниками влади та представниками парламенту або людей, в ході яких одна сторона має повне домінування над іншою.

Політичне лідерство виникає та функціонує як об'єктивно-суб'єктивний процес. Об'єктивність лідерства обумовлена соціальними причинами його виникнення та розвитку, місцем та роллю в організації життя суспільства. Воно диктується необхідністю впорядкованості та керівництва окремих елементів соціальної системи для забезпечення їх нормального функціонування та розвитку. Водночас лідерство нерозривно пов'язане з певним суб'єктом, власне, з особистістю лідера. Конкретна особистість стає суб'єктом лідерства завдяки своїм особистим якостям, авторитету та добровільному визнанню та підпорядкуванню з боку інших з метою реалізації спільного інтересу.

Такий термін як «лідер» він означає, що людина є керівником, тобто головною фігурою у прийнятті якихось рішень, прийнятті важливих питань та відповідей на них. В політиці, лідером є та людина, яка має вплив на інших учасників політичного процесу, не дивлячись на свій статус він має здатність

висовувати свої думки для досягання якоїсь цілі та висовувати ці цілі на інших учасників політичного процесу для їх швидшого досягнення. Лідер може очолювати державу, велику соціальну чи соціально – політичну спільність, політичну партію, суспільно – політичний рух, суспільно – політичну організацію. Становище лідера зобов'язує багато чого, адже його авторитет, політичні та особисті якості суворо оцінюються людьми і значною мірою зумовлюють успіх політичної діяльності.

Лідерство передбачає не просто випадкове використання влади, а тривалий вплив. Тому лідерство більш рельєфно проявляється в умовах організованих груп. Чим організованіша група, тим триваліший і феномен лідерства. Лідерство в натовпі ситуаційно, носить локальний та тимчасовий характер, і лише організація пролонгує лідерство на досить тривалий термін.

Політичне лідерство, як таке, визначає прийняття рішень, які так чи інакше мають вплив на певні події і процеси у суспільстві. Тобто, політичне лідерство являє собою тип політичної взаємодії, у якій окремий індивід або частина соціальної групи, у ролі лідера, спрямовують свої сили для об'єднання та коригування дій тієї групи людей, яка підтримує його в досягнення суспільно значущих цілей.

Політологи визначають такі провідні риси політичного лідера як:

- вміння розробляти та втілювати в життя новаторські ідеї та стратегії, які він представляє від свого власного імені;
- здатність сміливо та чітко висловлювати свої думки, погляди, інтереси;
- здатність відстоювати думки та погляди соціальної групи, яка є прибічником;
- наявність таких рис характеру: воля, наполегливість, рішучість, обізнаність, вміння виходити з будь-якої ситуації;

- визнаність, переконливість, вміння впливати на людей та отримувати їх підтримку;
- комунікабельність;
- ораторські здібності;
- репутація лідера, яка відповідає суспільно визнаним нормам;
- відповідний рівень політичної обізнаності та культури;
- наявність команди, яка допомагатиме протягом усього лідерського шляху;
- вміння досягати підтримки з боку суспільства, політичних структур влади, профспілок та організацій;
- здатність розмежовувати особисті та суспільні потреби;
- уміння представляти інтереси тієї чи іншої групи.

1.2 Жіноче політичне лідерство: актуальність, сутність і визначення.

Жіноче лідерство в політичній сфері як об'єкт наукового пізнання в сучасних мовах актуалізується завдяки тендерному підходу. Цей підхід якісно розширює методологічну і соціально-технологічну базу науки про суспільні процеси та закономірності його розвитку.

Впровадження народовладдя в усі сфери життя суспільства, не має права на існування, якщо не буде рівного представництва жінок і чоловіків на лавах політичної влади та рівної можливості приймати активну участь у політичних процесах і прийнятті рішень. Реальний рівень представництва жінок на політичній передовій, який має Україна, це одна жінка-кандидат на пост Президента України, та ще й у 2004 році, 5% жінок у складі Верховної Ради, 0% жінок на посадах міністрів України. Але, це ще не все. Загалом в Україні є багато суперечливих дій, як за змістом, так і за наслідками, стосовно уряду, який жінка очолила вперше. З незрозумілих причин такому

уряду була призначена відставка. Усе це підтверджує висновок: інститут жіночого політичного лідерства знаходиться на початковій стадії свого розвитку [18, с.211].

Світ новітніх технологій змінив кругозір більшості людей у світі. Тепер притаманні раніше лідерам якості, не вважаються достатніми, тепер вони стали більш вимогливими. З початком пандемії рівень активності жінок помітно зріс, на посадах керівників тепер все частіше зустрічаються саме жінки, що не може не радувати. В багатьох європейських країнах жінки, наразі почали обиратися і займати місця президентів, прем'єр-міністрів, міністрів. Наприклад, у Фінляндії було створено коаліційний уряд, який складається з п'яти партій, на чолі яких – жінки. У Південній Кореї захищати мешканців від пандемії взялася жінка-президент [43].

Завдяки проблемам, які потребували нагальних рішень, викликам які підкидувала доля, жіночий потенціал став актуальним.

Саме жінки проявили сміливість і прийняли на себе всю відповідальність та ризики, які можуть виникати у сфері доглядової праці і догляду за хворими [43].

Статистика свідчить, що 82% жінок в Україні, задіяні у медичній сфері. І майже кожного дня вони стикаються з тим, що можуть відчувати усі хвороби на власному досвіді. Але це не єдиний важкий фактор з яким стикаються жінки. Важкість полягає ще й у тому, що в поєднанні з ризиком захворіти, жінкам потрібно поєднувати роботу та домашні обов'язки. Це і діти, які у наш час перебувають на дистанційному навчанні, у деяких є старші члени родини, які потребують догляду, і мова зараз йде не тільки про жінок як медиків: жінки по всьому світу опинилися у скрутному становищі [43].

Ми звикли обговорювати лідерство на високу рівні, звикли говорити про високопосадовців, міністрів, прем'єр-міністрів. Але ж ми забули, що лідерство існує ще й на порівняно нижчих рівнях. Це, наприклад, лідерство в маленьких громадах, де жінки, не зважаючи на те, що під час пандемії закривалася садочки і школи, знаходили можливість і сили допомагати тим, хто цього потребував [43].

Останнім часом в жіночих лідерських середовищах мова дуже часто заходить про життестійкість. Але що саме розуміють під цим словом? Життестійкість – це про те, наскільки люди здатні реагувати на ті виклики і стресові ситуації, з якими всі стикаються, здатні бути гнучкими і вести за собою команди. За даними досліджень, у більшості випадків перемогу отримували ті команди, які на своєму чолі мали жінок [43].

Жіноче лідерство, має одну дуже важливу особливість. В той час як чоловіки можуть демонструвати лідерські якості наодинці, жінки ж створюють мережування або коаліції, адже так шанс бути почутими зростає. Варто також зауважити, що такий стиль не залежить від рівня, на якому будуються ці самі коаліції.

Щодо розвитку жіночого політичного лідерства у світі, то воно набирає обертів, і вже пережило свою початку стадію. Наразі, можна навести приклади багатьох країн, де на політичних лавах можна зустріти жінок. Наприклад, у США місце віце-президента посідає Камала Харріс, у Фінляндії посаду прем'єра посідає Сання Марін, а в Естонії жінки посіли дві найвищі посади в державі [43].

За результатами нещодавнього дослідження, яке було проведено під керівництвом Національного демократичного інституту, потреба в тому, аби жінки приймали рішення зростає майже кожного дня. Такий тренд має чудову змогу покращити становище жіночого лідерства. Настав час, коли суспільство вже само заявляє про готовність до змін. Воно готове не просто

уявляти, а вже чітко бачити на місцях керівників, управлінців, лідерів – жінок.

Однак, варто взяти до уваги один дуже важливий момент. На думку авторів дослідження, жінки готові бути лідерами тільки через те, що існують успішні приклади такого вчинку. І з кожним разом таких прикладів стає більше. Чи наважувались би жінки виступати у ролі лідера, якби не було вдалих прикладів? Питання доволі складне, але результати говорять нам про те, що для поштовху вперед жінкам потрібна підтримка одна від одної, інших варіантів поки не існує [43].

Розглянемо ситуацію, в якій потрібно прийняти рішення стосовно того чи іншого питання. Уявляючи стіл переговорів, постає картина на якій за столом сидять переважно чоловіки. Можливо, хтось побаче серед них жінку. Але давайте міркувати логічно, одна жінка серед «зграї» чоловіків це мало. Більшість з них просто не дасть їй висловити свої думки, або її просто не почують [43].

Якщо раніше уявлення про те, що молода жінка може зайняти місце серед політичних лідерів, або просто серед керівників було нереальним, то на сьогоднішній день це стає зовсім нормальним для будь-якої країни. Такі зміни можна вважати ознаками реальних трансформацій, які переживає суспільство [43].

Виявляється, за даними опитування серед жінок, стало відомо, що на відміну від чоловіків, жінки не йтимуть поперед батька в пекло. Якщо чоловіки шукають можливості для професійного зростання, жінка ж чекатиме запрошення або пропозиції йти вперед.

І це можна спостерігати у системі МЗС, яка веде моніторинг з цього питання. Провідна ідея – більш старші та мудріші лідерки беруть під заступництво молодших [43].

Дуже часто можна почути безвір'я у словах деяких людей, у тому числі і самих жінок, які висловлюються щодо розвитку жіночого політичного лідерства, мовляв навіщо про це говорити, навіщо насильно впроваджувати його у систему, все має йти так, як йде. Але ж в суспільствах, де діє демократія не з'явиться чарівник, він не зробить помах своєю чарівною паличкою. Важливо формувати і запит на жіноче лідерство, і реальні можливості.

Багатьом жінкам-лідеркам в цій суворій реальності доводилося стикатися з сексизмом. Наприклад, одна жінка займала посаду в Міністерстві інформаційної політики, вона була першою заступницею міністра Юрія Стеця. Як вона сама розповідала, після отримання посади, ЗМІ почали некоректно висловлюватися з цього приводу, публікуючи статті із заголовком «Блондинка Стеця чекає на його накази». Звідси можна помітити, що зміна культурних орієнтирів це завжди тяжкий шлях. Одного закону, або ж помаху чарівної палички буде недостатньо. Для такого важкого процесу потрібен тільки час та витримка [43].

Також не можна не згадати про голову Європейського парламенту Роберту Мецолу, яка після смерті Давида Сассолі стала виконуючою обов'язки голови Європарламенту 11 січня 2022 року, до цього вона обіймала посаду першого заступника голови Європарламенту.

Роберта Мецола є самим молодим політиком, будь-коли обраний головою, а також вона є третьою жінкою на цій посаді. Починала свій політичний шлях з постійного представництва Мальти при Європейському союзі як аташе з правової та судової співпраці та голови відділу юстиції та внутрішніх справ, а вже у 2012-2013 роках стала юрисконсультком при Верховному представнику Союзу із закордонних справ та політики безпеки Кетрін Ештон. 25 квітня 2013 року стала депутатом Європейського парламенту, змінила Саймона Бусуттіла, обраного до Парламенту Мальти на

парламентських виборах у березні 2013 року. Переобиралася на виборах 2014 та 2019 років. У 2014-2019 роках - заступник голови Комітету з петицій Європейського парламенту. У Європейському парламенті Мецола була координатором групи Європейської народної партії у Комітеті з громадянських свобод, правосуддя та внутрішніх справ до 19 січня 2022 і очолює делегацію своєї національної партії у групі Європейської народної партії. Вона також була співголовою міжнародної групи Європейського парламенту по боротьбі з корупцією, в даний час член команди цієї групи. 12 листопада 2020 року обрана першим заступником голови Європейського парламенту, змінила Мейрід Макгіннес, обрану Європейським комісаром з фінансової стабільності, фінансових послуг та Союзу ринків капіталу замість Філа Хогана в Комісії фон дер Ляйєн. Перший депутат від Мальти, який став віце-президентом. Після смерті 11 січня 2022 року голови Європейського парламенту Давида Сассолі тимчасово виконувала його обов'язки. 18 січня обрана новим головою. Отримала 458 голосів із 616 (74 %) на таємному дистанційному голосуванні. Кандидатів спочатку було чотири, серед них шведка Аліс Ба Кунке (Зелені – Європейський вільний альянс), іспанка Сіра Рего (Ліві) та поляк Косма Злотовський (Європейські консерватори та реформісти). На початку засідання Косма Злотовський зняв свою кандидатуру, внаслідок чого кількість кандидатів скоротилася до трьох. Аліс Ба Кунке отримала 101 голос, Сіра Рего 57 голосів [25].

Зараз 2022 рік, війна в Україні і Євросоюз один із тих, хто виділяє нам допомогу фінансову та гуманітарну і всі ці питання звичайно не вирішуються без рішучих дій Мецоли. Як вона сама казала в одному зі своїх інтерв'ю – «Європа знову стоїть на порозі рішення. Ми переживаємо мить, коли рішення, які ми приймаємо зараз, визначатимуть нас. Ми не кликали цю мить, ми не провокували її, але ми маємо зустрітися віч-на-віч з нею»[36].

Бути головою Європарламенту це дуже складна та пітлива праця, тільки подумайте який ряд складних рішень приймає ця людина, вона

здійснює контроль над дебатами та діями Європейського парламенту, вона також представляє парламент як у межах Європейського Союзу, так і за його межами. Для набуття чинності більшості законів ЄС та бюджету співдружності потрібен підпис голови. Так, так, і всі ці головні питання вирішує жінка, світ довірив їй цю посаду і як показує час, справляється вона з цим дуже не погано, це наглядний приклад того, що не вся влада має бути у руках чоловічої статі, що навіть тендітна жінка здатна тримати на собі весь Євросоюз і приймати та ухвалювати ряд важливих рішень.

Все це знов і знов доказує те, що жінки на одному рівні, а може навіть рівнем трохи вище за чоловіків можуть тримати політичний процес на високому рівні і приймати такі рішення, щоб у захваті була вся Європа, а навіть і весь світ [36].

Україна переживає складний період трансформації усіх сфер життя країни, найбільших змін зазнає питання власності та форм влади. Зрозуміло, що змінитися без наслідків жодна з сфер не може, а тому вона тягне за собою низку інших. Ці зміни торкнулися і культури українського народу. З початком здобуття незалежності кругозір українців значно розширився, а тому змінилися орієнтири, які потягли за собою до змін і політичну активність громадян. Ланцюжок подібних перетворень можна вести довго, він не матиме кінця, однак треба виділити один момент. Він полягає у тому, що через демократизацію та вище названі зміни, значно підвищився рівень залученості жінок до керівництва у багатьох сферах. Однак, без широкої підтримки, такий крок здається безглуздим, адже головною задачею лідерства є задоволення запитів та інтересів тієї соціальної групи, яка підтримує лідера [11; 24].

Для України проблема жіночого політичного лідерства не втрачає своєї актуальності. Це пов'язано з нав'язаними правилами та цінностями радянської системи, у якої Україна перейняла переважно «патріархальну»

парламентську систему. Фундаментом формування жіночого політичного лідерства в Україні є механізм реалізації жіночого потенціалу, який вони реалізують самостійно, незалежно від політичного рівня на якому вона відбувається. Основне і найголовніше завдання якої – впровадження гендерного законодавства, створення відповідних державних органів із регулювання гендерної рівності та моніторингу їх роботи [8].

Принцип гендерної рівності прописаний в Конституції України. Ст. 3, 21, 23, 24 Конституції закріплюють рівність чоловіків і жінок в усіх сферах життя, зокрема ч. 3 ст. 24 Конституції України безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні та наголошує на тому, що рівність прав жінок і чоловіків забезпечується: наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї [11]. Гендерна рівність та участь у політичному житті є засадничими складниками сучасного демократичного управління.

Політичний лідер – це досвідчена, далекоглядна особистість, яка наділена неабиякою сміливістю та відповідальністю. Це та людина, яка вміє аналізувати та прогнозувати, та людина, яка вміє визнавати та приймати свої помилки. Політичний лідер – людина яка є авторитетом для соціального оточення, наділена розумом і вмінням впливати на маси для реалізації реалізації ідей. Серед лідерів, саме жінки наділені здатністю мирно вирішувати конфлікти, знаходити рішення та компроміси у складних ситуаціях, здатністю розраховувати усі кроки наперед для досягнення успіху. У дуєті з чоловіками можуть стати тією рушійною силою, яка не зупинятиметься ні перед якими труднощами та зможуть досягти важливих соціальних та політичних цілей для доброти країни [41].

Питання жіночого політичного лідерства актуалізується завдяки тому, що активність жінок у житті суспільства та політичній сфері постійно

зростає. У політичних колах з'являються жіночі партії, неполітичні об'єднання, створюються жіночі рухи [27].

Жінки-лідери від природи мають сильний та стійкий характер, мають здатність до діяльності в політичній сфері. Жінки по своїй природі більш приємні у спілкування та більш схильні до нього, а через існуючий материнський інстинкт мають організаторські здібності, твердість та рішучість. Саме завдяки цим якостям жінки зуміли вибороти право бути на рівні з чоловіками та займати високі державні посади.

В Україні формується загальнонаціональна система лідерства, що поєднує у собі політичний і соціокультурний досвід попередніх часів, та найкращі моменти із закордонного досвіду. Для того, аби ситуація з гендерною рівністю почала свої зміни, жінкам просто необхідно бути готовими до того, що потрібно буде брати активну участь у політичному житті країни, та й не тільки жінкам. Кожному з нас необхідно привчати себе до того, що настав час формувати нову політичну культуру, нову політичну свідомість. Демократія, має один нюанс, вона розвивається знизу, і головною умовою в ній є рівність. Тобто суспільство вважатиметься демократичним тільки за умови, якщо кількість жінок і чоловіків на політичних лавах буде рівна. Імідж чоловіків для всіх зрозумілий, чоловіки з'являються перед суспільством вже в існуючому сильному амплуа, яке дісталось їм через застарілі погляди людства. А що стосовно іміджу жінок? У більшості випадків жінка постає перед суспільством слабкою, ніжною, берегинею домашнього затишку. Такий імідж не відповідає політичному лідеру, а тому його слід поступово змінювати і зміцнювати, створюючи новий позитивний образ для жінки-політика. Для цього не лише жінки повинні старатися над вмінням себе представляти, а й чоловіки мають підтримувати жінок, ставитися до них не як створіння, яке потрібно від чогось захищати, а як до рівноправного товариша, підтримуючи ідеї та практики гендерного паритету.

Тільки рівність жінок і чоловік зможе підштовхнути прогресивний розвиток суспільства.

Для того, щоб змінити усталені стереотипи як щодо чоловіків, так і щодо жінок у суспільстві, необхідно працювати зі ЗМІ над зміцненням позитивного іміджу жінок-політиків. Для цього не потрібно забувати, що частка жінок у владних структурах є важливим показником при аналізі соціального, політичного, ідеологічного, релігійного та культурного фону країни. Світова практика пропонує різні способи покращення балансу між представництвом жінок і чоловіків у політичній діяльності. Серед них - свідоме прагнення до того, щоб більше жінок було обрано до парламенту. Також необхідно заохочувати створення фонду для фінансування виборчих кампаній жінок, який є невід'ємною частиною для їх реалізації. Ще одним способом покращення балансу є квоти для жінок-кандидаток у партійних списках.

Існує декілька концепцій щодо того, як збалансувати представництво жінок і чоловіків у політичній діяльності.

Концепція гендерного потоку (gender – role, spill – over), запропонована Б. Гутек, передбачає, що гендерні фактори є домінуючими, тобто сильнішими за інші фактори, включаючи і лідерство. Це і називається гендерним ефектом. Згідно з цією концепцією, сприйняття лідера залежить, насамперед, від його гендерної приналежності. Сучасні дослідження демонструють, що жінки в очах суспільства виступають некомпетентними лідерами, така думка особливо характерна для професіоналів, які віддають перевагу традиційним, а не рівноправним поглядам на лідерство [14].

Концепція токенізма (token) Р. Кентера, припускає, що на колегіальний світогляд вплив справляє співвідношення представників різних культурних категорій, а особлива увага приділяється гендеру та расі в групі. Групи в яких порушена симетрія, чії члени мають більше однієї культурної

категорії – «домінанти», останні, тобто ті, хто має таке представництво лише символічно - «токени» [14].

Концепція андрогінії в основу якої покладена ідея про відсутність відмінностей між лідерами різної статі. Існує дві найвідоміші теорії, розроблені двома жінками: Дж. Спенс та С. Бем. Перша розглядала наявність в одній людині чоловічих і жіночих ознак, які були нав'язані застарілими стереотипами, як поєднання мужності та жіночості в єдине ціле. Остання, запропонувала розглядати наявність таких ознак у якості балансу. Концепцію андрогінії розглядали й інші вчені та соціологи, одним з яких є А. Серджент, яка дотримувалася думки про те, що дієві лідери повинні поєднувати в собі сильні сторони іншої статі, та об'єднувати жіночі та чоловічі риси. Однак дослідження продемонстрували, що не існує тільки чоловічих, чи тільки жіночих якостей, при чому не в одному з трьох досліджень. Виявилося, благополуччя психологічного стану залежить тільки від тих рис, які прийнято вважати чоловічими. Саме сучасність демонструє нам те, що у часи коли здавалося б жінки мають бути собою, вони вважають за краще показувати маскуліну поведінку, оскільки така поведінка у суспільстві є більш вигідною. Сама вигода полягає лише у тому, що витрат буде менше. Загалом жінки використовують такий тип поведінки якщо працюють поряд з чоловіками, та займають лідерські або керівні позиції. Однак слід розуміти, що перехід з крайності в крайність може призвести до дисфункції внутрішніх конфліктів [14].

Теорія гендерного відбору лідерів (Дж. Боумен, С. Суттон) ґрунтується на припущенні, що при прийнятті на роботу, для жінок і чоловіків висувуються різні побажання. Наприклад, жінкам необхідно докладати більше зусиль, демонструвати більший рівень знань та умінь, щоб зайняти ті ж посади що і чоловіки. Тільки у такий спосіб жінка має шанс змінити необ'єктивне ставлення до себе. Саме таке ставлення заважає

певному відсотку жінок досягти керівних посад і призводять до незбалансованого гендерного співвідношення [14].

Теорія вражаючого менеджменту (impression management) – це здатність людини впливати на інших, шляхом формування сприятливого враження про себе за допомогою невербальних жестів. Такі дослідники як Е. Джоунс, Р. Лайден, Т. Мітчелл для охарактеризування такого способу впливу розробили термін який має назву «інграціяція». Суть такого терміну полягає в тому, що кожна людина має здатність притягувати до себе інших. Людину, яка приваблює називають «інграціатором», а той кого приваблюють – мішенню. Такий спосіб поведінки вважається притаманним переважно жіночому представництву. Завдяки інграціяції жінки отримують можливість завжди перебувати у гарних стосунках з підлеглими [14].

Традиційно негативне ставлення до жіночого лідерства виявляють прихильники фрейдизму. За цією теорією лідери – жінки вважаються володарями нездорової гендерної ідентичності, а їхнє прагнення до лідерства розглядалося не інакше як прояв неповноцінності – породженої заздрістю до успіхів чоловіків [14].

Питанням важливого значення у дослідженнях політичного жіночого лідерства є питання, яке тісно пов'язане із суперечливістю поглядів на вплив статі на керівні посади. У результаті, якщо одні дослідники запевняють, що різниця між лідерами різної статі відображає загальні гендерні відмінності, інші демонструють, що жінки-лідери не мають особливих якостей, які б відрізняли їх від чоловіків. Дослідники з третьою точкою зору взагалі говорять про те, що різниця є, але її варто розглядати під другим кутом.

Найбільшої популярності дослідження в галузі гендерної психології набули за кордом, переважно в США та Західній Європі. Тоді, першими хто звернув увагу на такий аспект у психології стали Уайт, який працював над цим у 1945 році, та Харвел, який займався дослідженням у 1953. Головним

поштовхом, який змусив вчених розглянути такий розділ сторінок психології став розвиток феміністської психології. Представники цього напрямку чітко діли зрозуміти усім іншим, що психологічні дослідження неможливі без гендеру [4], [9],[26].

Для того аби досягти гендерної рівноваги потрібно звернути увагу на зусилля держави, політичних партій і громадськість. Держава є найвищим рівнем на якому вирішуються такі питання. Саме держава повинна визначати гендерну політику.

Відповідно до Конвенції ООН про політичні права жінок (1953 р.), "жінки можуть бути обирали, на рівних з чоловіками умовах, без якої-небудь дискримінації, у всі встановлені національним законом установи, що вимагають публічних виборів" [29] і на таких же умовах "жінкам належить право посідати посади на суспільно-державній службі" [29, с.2,3].

Права жінок захищені в усіх країнах, з цим жінкам допомагає Конвенція ООН. Прийнята в 1979 році Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок, у змісті якої чітко прописано, що всі держави зобов'язані сприяти тому, аби все більше жінок долучалося до активного життя країни. При чому це має відбуватися на умовах, які будуть рівними як для самих жінок, так і для чоловіків.

Демократія з самого свого початку, ще з часів коли виникла в полісі стародавніх Афін, не включала участь жінок, які не визнавалися громадянами. Релігійні зміни, революції, повстання та білли про права були зосереджені на чоловіків. Тільки під кінець ХІХ століття жінки отримали таке ж право голосу, як і чоловіки. Перші хто визнав жінок як громадян, надавши їм право голосу на національному рівні були Нова Зеландія та Австрія. Однак більшість країн жіноче виборче право відкрили для себе порівняно недавно. Наприклад, у Фінляндії і Норвегії в 1906-1907 рр., в Данії в 1915 р., в Германії, в Швеції і Великобританії в 1918 р., в США в 1920 р., у

Франції в 1944 р., в Італії в 1945 р., в Швейцарії в 1971 р. У більшості країн, що розвиваються, жінки отримали право голосу одночасно з незалежністю. У 1998 році жінки мали це право скрізь, окрім п'яти країн на Близькому Сході (Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівська Аравія) і Республіки Бруней [21].

У більшості країн світу жінки досі маргіналізовані в суспільно-політичній сфері. Це пов'язано з тим, що вони заклопотані домашнім та сімейним життям, і не мають достатніх ресурсів для політичної та електоральної діяльності. Значно поширеною є метафора «скляна стеля». Вона полягає в тому, що існує невидимий, але реальний бар'єр, з яким стикаються жінки-лідери, намагаючись здобути найвищу ступінь успіху. Щодо чоловіків, то вони не стикаються з такими бар'єрами. Багато західних організацій намагаються змінити ситуацію, наприклад, у США та Західній Європі під тиском громадськості запровадили «політику рівних можливостей». Але у результаті, така політика частіше піддається декларуванню, аніж реалізації на практиці, до того ж вона наштовхується на опозицію чоловіків.

Перешкоди, які часто з'являються на шляху жінок до лідерства значною мірою зумовлені гендерною соціалізацією. Більшість людей не визнають низький політичний статус жінок як соціальну несправедливість. Крім того, у більшості, незважаючи на те, що лідерки багато в чому не поступаються чоловікам, зберігається думка, що жінки не придатні грати роль лідера.

Домінування чоловіків у процесах прийняття рішень означає, що інтереси жінок не беруться до уваги. Це ще більше послабляє і без того нерівне становище. Тому заохочення участі жінок у процесах прийняття рішень на всіх рівнях є стратегічною необхідністю.

Дослідження гендерних аспектів німецьких парламентських промов вказують на відмінності, які існують між політиками-чоловіками та

політиками-жінками. С. Табурова зазначає, що гармонійна комунікація користується попитом серед жінок-політиків, головна мета якої полягає в тому аби підкреслити спільні позиції та погляди, продемонструвати братерство та запропонувати підтримку. Табурова робить висновок, що ціллю є отримання саме підтримки. Такі жінки висловлюють свої конфліктні почуття, щоб захистити себе і надати підтримку членам своєї партії. Чоловікам же притаманна більш конфліктна комунікація, вони набагато частіше намагаються перевести конфлікт з локального на більш особистісний. Жінки віддають перевагу дискусіям, спрямованим на пошук правди та вірного шляху. Іншими словами, жінки сприяють успішному вирішенню конфліктів, застосовуючи більш діловий та продуктивний підхід. Чоловіки ж, навпаки, схильні роздмухувати конфлікт до небачених розмірів [38].

Гендерні стереотипи мають різні типи: одні пов'язані з якостями та характеристиками людей певної статі, інші – з поведінкою та професійною діяльністю. Суспільство звикло до шаблону, у якому успішність на роботі не асоціюється з образом жінки. Жінки-політики, які демонструють маскулітні якості, про які згадувалося раніше, вважаються більш перспективними, ніж фемінні. Образ успішної бізнес-леді залишається «маскулітним» у свідомості суспільства. Такі погляди ґрунтуються на стереотипі, що жінкам бракує компетентності, незалежності, конкурентоспроможності та логічного мислення [23].

Існує думка, що імідж політичних лідерок є більш складним, аніж у чоловіків-політиків. Дивлячись на них, люди мають бачити перед собою портрет, якому будуть притаманні маскулітні якості. Але, якщо розглядати жінку лідера загалом, то в ній мають поєднуватися риси якими наділені обидві сторони гендера. Така хаотичність у твердженнях створює труднощі і заважає аудиторії адаптуватися до того, що жінка також може розглядатися

як лідер. Як наслідок, не створюється необхідний рівень знайомства та впізнаваності.

На сьогоднішній день, питання скоріше постає не в тому, чи можуть жінки бути лідерами, а в тому, як і в яких рамках вони можуть реалізувати свої лідерські якості. Які стратегії для цього має використати жінка? Вирішення таких питань стане кроком який допоможе жінкам реалізуватися, кроком який виведе суспільство України на новий рівень [44].

Таким чином, гендерна рівність може бути досягнута через принципові партнерські відносини між жінками і чоловіками. Ці відносини будуть засновані на принципах егалітарної демократії. Як прискорити процес? Для цього необхідно сформувати образ для жінки-лідера.

Перед сучасною жінкою-політиком стоять завдання подолати власну амбівалентність, непослідовність, внутрішньо звільнитися від суспільних та культурних табу. Жінкам-лідерам необхідно не тільки відстоювати соціальні інтереси свого народу, засновувати і вирішувати своєрідні жіночі негаразди, але й мати відмінний від чоловічого стиль роботи та новий спосіб розв'язання нагальних соціальних та політичних питань.

Формуючи сприятливі умови для розвитку жіночого політичного лідерства, доречно передусім зважати на світоглядне усвідомлення ролі науково-освітнього простору як інтеграційно-ціннісного феномену, здатного долати будь-які чинники і фактори гендерної неприязні чи конфліктності. Зростання у жінок почуття самоповаги і прагнення до утвердження своєї самостійності є результатом активної просвітницької й виховної діяльності, поширення основ політичного врядування, громадянських чеснот і цінностей, економічної і правової грамотності. Подібні орієнтири здатні розкрити прихований потенціал жінок, їх задатки до ефективної управлінської діяльності, до інтеграції різнопланових суспільно-політичних настроїв, до творчого процесу проектування майбутнього суспільного

розвитку. Не буде перебільшенням наголосити на ролі жінки як суб'єкта сучасних наукових досліджень у політології. Саме за активної участі відомих жінок-політологів (О. Бабкіної, Г. Зеленько, А. Колодій, Л. Кормич, Л. Кочубей, І. Кресіної, Л. Нагорної, Н. Ладигіної, О. Новакової, М. Шульги, Г. Щедрової та багатьох інших) в Україні створена нова парадигма політичної науки, розроблені та продовжують досліджуватись найбільш актуальні проблеми політичного життя, що сприяє подальшій гуманізації сучасної політології, зокрема й у контексті гендерних аспектів політичного лідерства [33].

РОЗДІЛ 2. Жіноче політичне лідерство: світовий досвід

2.1 Найяскравіші жінки-політики Сполучених Штатів Америки

Звісно, дослідження жіночого політичного лідерства не можливе без конкретних прикладів. Найяскравішими представницями жіночого політичного лідерства є американки Хіларі Клінтон та Камала Гарріс. Безперечно, ці жінки є прикладом жіночого політичного лідерства не тільки на теренах США, а й світового масштабу. У наступному підрозділі буде проаналізовано європейських жінок – політичних лідерів (Ангела Меркель, Урсула фон дер Ляйен).

2.1.1 Хіларі Клінтон: від першої леді до кандидата на посаду Президента США

До заміжжя за 42-м Президентом США працювала у Фонді захисту дітей та в апараті юридичного комітету Палати представників. Що стосується 1975-1976 років, була викладачем юридичного факультету Університету Арканзасу, а потім займала посаду в юридичній фірмі.

Перша леді. Клінтон була однією з найвпливовіших господинь Білого дому в історії США. Отримавши звання першої леді країни після перемоги чоловіка на президентських виборах 1992 року, Хілларі на прохання чоловіка 1993-го очолила оперативний комітет із реформи охорони здоров'я. У 1994 покинула посаду, у зв'язку з проваленням реформи. Але трохи згодом на одному зі своїх виступів, вона зачепить тему про права жінок, яка стане для неї ключовою. У своїх інтерв'ю перша леді згадувала, що головна її ціль це служити країні, тримаючи власне обличчя.

Через чотири роки на її долю випав гучний скандал, який ледь не довів до розлучення з чоловіком. Саме тоді ходили чутки про зраду чоловіка з практиканткою Білого дому Монікою Левінскі. Така неналежна поведінка для президента, ледь не призвела до імпічменту, однак через стійкість та холодний розум, Клінтон підтримала чоловіка та не забажала розлучатися, чим власне і врятувала його.

Велика політика. Гілларі Клінтон завжди з великою надією дивилася у майбутнє, саме тому її ім'я з'явилося у списку претендентів на посаду сенатора. Головним поштовхом до того аби зайняти місце сенатора стала молода атлетка, яка на презентації стрічки про жінок у спорті прошепотіла «Наважтеся на змагання». І вже у 2000 році Клінтон стала сенатором у штаті Нью-Йорк, а згодом виграла передвибори до сенату.

Після офіційного початку президентських перегонів восени 2007 року Гілларі вважалася одним із фаворитів, мала значну підтримку виборців-демократів. Однак, ситуація набрала обертів та змінила хід подій, коли родину Клінтон і всю політичну систему США піддали сумнівам щодо кумівства. Наслідком таких подій, став з'їзд фракцій в Айові, де було висунуто бажання виборців про наявність нових особистостей в політиці. Підсумком подій стала перемога Барака Обама на президентських виборах, з якою Хілларі погодилася не відразу, а ще деякий час продовжувала боротьбу,

але невдовзі все ж таки відмовилася та заявила про підтримку кандидатури Обама.

Такий крок не залишив новообраного президента байдужим і Хілларі поступила пропозиція зайняти посаду державного секретаря США. Тому вже 21 січня 2009 року сенат затвердив її кандидатуру.

На початку 2015 року Клінтон знов вирішила взяти участь у президентських перегонах, а тому висунула свою кандидатуру на пост президента від Демократичної партії. Але доля знову не була до неї ласкавою, і вона програла вибори з різницею у 77 голосів, на користь республіканця Дональда Трампа, який отримав 304 голоси виборців. 12 квітня 2015 р. Клінтон оголосила про висунання своєї кандидатури на президентських виборах від Демократичної партії.

«8 листопада 2016 р. Клінтон програла президентські вибори кандидату від республіканців Дональду Трампу, який набрав 306 голосів виборців проти 232 за Хілларі Клінтон. За підсумками голосування колегії виборців 19 грудня 2016 року було підтверджено голоси 304 виборців за Трампа та 227 за Клінтон. Однак Клінтон випередила Трампа майже на 2,9 мільйона голосів виборців, набравши 65,84 мільйона проти 62,98 мільйона»[20].

2.1.2 Камала Гарріс і її шлях від сенатора до віце-президента США

Камала Деві Харріс – американський юрист та політик, член Демократичної партії США. Віце-президент Сполучених Штатів Америки від Демократичної партії на виборах 2020 року. Генеральний прокурор Каліфорнії (2011-2017), сенатор США від штату Каліфорнія (2017-2020).

Кар'єра. З 1990 до 1998 року Харріс працювала заступником окружного прокурора в окрузі Аламеда, штат Каліфорнія. Харріс каже, що

хотіла отримати кар'єру в правоохоронних органах, оскільки прагнула бути "за столом, де ухвалюються рішення".

У 2000 році новообраний міський прокурор Сан-Франциско, Луїза Ренні, запросила Харріс до свого офісу, де вона зайняла посаду начальника відділу спільноти та сусідства, який здійснює контроль за питаннями цивільного правозастосування .

2003 року посіла посаду окружного прокурора Сан-Франциско, на якій перебувала 7 років поспіль. Велику зацікавленість до своєї персони привернули тим, що під час суду над Девідом Хіллом, який був звинувачений у вбивстві поліцейського Айзека Еспінози, відмовилася вимагати для нього смертну кару. Представники штату Каліфорнія та його тодішній генеральний прокурор, не розділили такого рішення з боку Харріс а мер Окленда Джеррі Браун ініціював з цього приводу розслідування за підозрою у зловживанні повноваженнями, але порушення у діях Харріс не було виявлено.

У 2004 році як окружний прокурор Харріс почала ініціативу "Повернутися на Шлях" – програму, яка вбачала в собі спосіб переродження зловмисників, які відбули покарання, шляхом повернення їх в суспільство. Учасники ініціативи (ненасильницькі правопорушники, засуджені вперше, чий злочини не пов'язані зі зброєю чи бандами) визнають себе винними в обмін на відстрочення покарання та регулярне подання звітів суддею протягом одного року. Учасникам, які змогли отримати еквівалент атестату, підтримувати стабільну роботу, ходити на уроки батьківства та скласти тести на наркотики, очищалася історія правопорушень. Як окружний прокурор Сан-Франциско, Харріс започаткувала спеціальну групу з розслідування злочинів, яка ґрунтувалася на ненависті, і займалася злочинами, які виникали внаслідок несприйняття та негативного ставлення до ЛГБТ-дітей та підлітків у школах. Вона також була ініціатором скликання національної конференції стосовно боротьби з "гей-трансгендерною панікою", якою пояснюють

насильницькі злочини на ґрунті ненависті . Харріс підтримувала одностатеві шлюби в Каліфорнії .

За час, поки Харріс займала посаду окружного прокурора Сан - Франциско, загальний показник покарання за злочини з 2003 по 2006 рік зріс зріс на 15%, що було найвищим за десятиліття; показник покарань за вбивства становив 85%, а торгівлю наркотиками зріс з 56% 2003 року до 74% 2006 року. Хоча ці статистичні дані враховують лише судові рішення, Харріс також закрила багато справ через угоди про визнання вини.

2 листопада 2008 року Харріс висунула свою кандидатуру на посаду генерального прокурора штату Каліфорнія. Обидва сенатори штату Каліфорнія Даян Файнстайн і Барбара Боксер, а також спікер Палати Ненсі Пелосі, підтримали Харріс під час праймеріз демократичної партії. 8 червня 2010 року вона отримала перемогу з різницею у 18% голосів виборців над Альберто Торріко та 18,1% над Кріслом Келлі.

Перемігши сенаторські перегони Камала Харріс отримала посаду генерального прокурора штату Каліфорнія і вже 3 січня 2011 року склавши присягу, вона стала не тільки першою жінкою, яка займає цю посаду, але й першою, хто представляв афроамериканські та південноазіатські громади. 4 листопада 2014 року переобрано на другий термін .

Після відмови від переобрання в 2016 році сенатора США від Каліфорнії Барбари Боксер Харріс у числі 34 претендентів взяла участь у боротьбі за місце, що звільняється. За прийнятою в Каліфорнії системі на прямі вибори виходять два кандидати, які отримали найбільше голосів у міжпартійних праймеріз, і в червні 2016 року переможцями на попередніх виборах стали дві представниці Демократичної партії - Камала Харріс і Лоретта Санчес, вперше вибивши республіканців з гонки на ранньому етапі.

Наприкінці зими цього ж року представники Демократичної партії Каліфорнії на своїй конвенції віддали перевагу кандидатурі Харріс, віддавши за неї 78% голосів - на 18% більше, ніж 60%, необхідних для забезпечення підтримки. Губернатор Джеррі Браун підтримав кандидатуру Харріс 23 травня. 19 липня Харріс підтримали президент Барак Обама та віцепрезидент Джо Байден .

На виборах у листопаді 2016 року Харріс набрала 62% голосів і перемогла Санчес у всіх округах, крім чотирьох. Після своєї перемоги Харріс пообіцяла захистити іммігрантів від політики новообраного президента Дональда Трампа .

Харріс вважалася головною претенденткою та потенційною лідеркою на праймеріз Демократичної партії з висування кандидата на пост президента США на виборах у 2020 році. 21 січня 2019 року Харріс офіційно оголосила про свою кандидатуру на пост президента США на президентських виборах. Харріс нетривалий час була серед лідерів демократичних праймеріз, проте згодом не змогла зберегти цю популярність і була змушена знятись з виборів наприкінці 2019 року. 8 березня 2020 року Харріс підтримала кандидатуру Джо Байдена. Байден виграв праймеріз Демократичної партії та став кандидатом від демократів на загальних виборах.

11 серпня 2020 року Байден офіційно анонсував, що він обрав кандидатом у віцепрезидент Харріс. Суперник Джо Байдена Дональд Трамп розкритикував кандидатуру Харріс на посаду віцепрезидента від демократів .

Наприкінці осені 2020 року Байден обійшов своїх конкурентів, у тому числі і чинного президента Дональда Трампа, і переміг вибори. Як підсумок, Харріс стала першою в історії США жінкою – віце - президентом США, а також першою людиною афроамериканського та азіатського походження на цій посаді [42].

2.2 Найвпливовіші жінки-політики Європейського союзу.

2.2.1 Екс-канцлерка Німеччини Ангела Меркель

Про Меркель можна розповідати дуже багато, але навіщо? У кожного можуть бути різні думки, але багато хто розуміє, що Меркель не така вже й хороша як здавалося насправді, що вона не так то й дуже допомагала й підтримувала Україну з 2014 року, а навіть трохи навпаки, допомагала російському диктатору Путіну ставати все більш і більш ненавистним та сильнішим у своїх планах, все це дійсно так, Меркель роками вигодовувала цю людину, але Україна все одно не зламна, та покаже йому де саме його місце. Все так, але Меркель мала і очевидні таланти, які однолітки відзначали ще в молодості - здатність налагоджувати контакти з різними людьми, уважно вислуховувати співрозмовників. Для багатьох було сюрпризом, як впевнено Меркель просувалася вперед, у тому числі і партійною лінією. Вже 1991 року Коль поставив Меркель на посаду свого заступника у ХДС.

У 1994 році, ставши міністром охорони навколишнього середовища, Меркель звернула на себе увагу, звільнивши заступника, який залишився від попереднього керівника цього відомства. У пресі тоді вперше заговорили про те, що "дівчинка Коля" демонструє впевненість у собі. І хоча на той момент Меркель ще не дуже добре зналася на тому, як працюють політичні механізми у ФРН, вона показала себе досить жорстким гравцем політичного істеблішменту, де домінують чоловіки.

Меркель у 2010 до кінця свого правління на посту канцлера. Багато про Меркель писати та говорити не має сенсу, тобто візьмемо самі найцікавіші факти з її правління, так ми пропустимо з вами її політику у 2000-х роках, адже саме найцікавіше відбувалося саме з 2010 року. Останній раз канцлер дивувала німців у 2015 році, коли, говорячи про масовий приплив біженців, кілька разів повторила фразу, що вже стала знаменитою: "Ми впораємося!" Хтось був натхненний, хтось обурений. Хоч би хто

ставився до її тодішнього оптимізму, але й із кризою біженців німецькій владі поступово вдається впоратися. Довіра виборців до Ангели Меркель повернулася до рівня 2015 року. А перемога блоку ХДС/ХСС на виборах 24 вересня та успіх на переговорах із СДПН про створення "великої коаліції" - ще одне тому підтвердження.

Описуючи стиль управління Меркель, Дерев'янченко звертається до німецького політолога і соціолога Ульріха Бека, який використовує поняття «меркіавеллізм», що є симбіозом принципів макіавеллізму і політики, що проводиться А. Меркель.

Бек наводить чотири принципи «меркіавеллізму»:

1. Позиція *Jein* (від німецьких «Ja+Nein», тобто «так+ні»). Політичне керівництво Німеччини наголошує на своїй готовності допомагати нужденним державам Європейського союзу при умові їх підпорядкування правилам, але іноді відмовляється це робити.
2. Повільність як упокорення. Відмова від агресивного втручання в економіку інших країн та тактика вичікування. Німеччина усвідомлює свою роль у ЄС та маніпулює шляхом тиску на слабку економіку опонента.
3. Одночасне просування загальноєвропейських та суто німецьких інтересів. Автор підкреслює, що Меркель намагається подавати свій образ усередині країни та за її межами по-різному: добра «матінка» в Німеччині, «залізна леді» за кордоном.
4. Прагнення нав'язати іншим державам ЄС політичний та економічний досвід Німеччини [10].

Незважаючи на те, що Меркель часто називають зразком раціональності та спокою, у пані канцлера є велике кількість політичних

опонентів. Під час свого шляху до влади Меркель неодноразово переходила дорогу іншим політикам, у тому числі і колишнім союзникам щодо коаліції та партії. Особливий інтерес і істориків, і політологів викликають відносини А. Меркель із Г. Колем. Гельмут Коль справедливо вважається людиною, тим, хто проклав Меркель шлях у велику політику. Майбутній німецький канцлер пропрацювала під керівництвом Коля майже десять років і знайшла необхідні для управління якості, чого бракувало їй через відсутність гуманітарної освіти. Згодом, як зазначає Дерев'янченко, відносини Меркель та Коля зіпсувалися, оскільки перша зіграла свою роль у поваленні свого наставника. Потім Меркель, відповідаючи на критику з боку громадськості, стверджувала, що пішла на це з моральних і моральних спонукань. Якщо не звинувачував публічно Меркель у зраді, але пізніше дав відверте інтерв'ю, в якому не став стримуватися у виразах. У 2014 р. Коль виступив проти антиросійських санкцій і розкритикував політику Меркель загалом [10].

Варто зауважити, що за останні кілька років Меркель часто критикували за прийняття рішень, які негативно впливали на життя німецьких громадян. Зокрема, головною причиною невдоволення є міграційна політика, що нею проводиться.

Влітку 2015 р. Європа зіткнулася із найзначнішим припливом біженців із часів Другої світової війни. Більшість біженців були вихідцями із Сирії, Іраку та Афганістану, які через нестабільну та небезпечну ситуацію на Близькому Сході попрямували до Європи у пошуках притулку. Правила ЄС (Дублінська угода 2) вимагають, щоб біженці залишалися в першій країні в'їзду, що чинить величезний тиск на прикордонні держави Європи. Замість прийти до унітарного рішення, Європа ставала все більш і більш розділеною, оскільки кілька країн утримувалися від допомоги прикордонним державам.

Меркель призупинила дію європейських правил надання притулку, відкривши кордони Німеччини всім біженцям без винятку. Цей гуманний

жест на той час відповідав широкій громадській думці в Німеччині. Незабаром після того, як Меркель відкрила кордони, плакати з портретом Меркель у ролі Матері Терези з написом «Mutti Merkel!» були широко поширені на вулицях та в Інтернеті. Аналітики стверджують, що відкрита прикордонна політика Німеччини стане спадщиною Меркель тим, чим вона запам'ятається. Проте вже за тиждень німецькі прикордонні пункти були перевантажені — кордону довелося знову "закрити". Це означало, що за тиждень прикордонний контроль був відновлений, і біженців без паспорта чи візи знову не приймали. Через це зростало невдоволення мігрантів, які висловлювали його шляхом заподіяння шкоди, насильства стосовно жінок.

У самій Німеччині та за її межами багато хто висловив стурбованість тим, що на тлі зростаючої напруги та заворушень, викликаних мігрантами, у країні зростає популярність таких політичних сил, як "Альтернатива для Німеччини". На останніх виборах традиційні лідери ХДС/ХСС та СДПН втратили свої колишні позиції, що в першу чергу пов'язують саме з невдоволенням громадян, що проводиться політикою Партії правопопулістського спрямування використовують внутрішнє занепокоєння та страхи виборців, які в силу історичного досвіду не можуть відкрито виражати своє невдоволення і воліють спиратися на тих, хто не боїться засудження з боку суспільства [31].

Разом з тим, подібні рішення у сфері міграційної політики були прийняті не безпідставно: Меркель виходила з того, що в Німеччині, як і в деяких інших країнах Західної Європи, гостро постає питання старіння населення. Прийом мігрантів означав би не лише приплив нової робочої сили, а й покращення демографічної ситуації. Крім того, це було зроблено та для поліпшення іміджу держави та народу: було створено образ співчуваючої та гуманної країни. Останній і важливий фактор — образ самої Меркель, яку назвали новою «матір'ю Терезою». За подібну позицію щодо біженців у 2015 р. А. Меркель була висунута на Нобелівську премію світу.

Один політолог вважає, що Меркель прийняла подібне рішення виходячи не лише з вищезгаданих раціональних міркувань, а й через свій характер та особисту історію. Як уродженка Східної Німеччини, Меркель на власні очі бачила наслідки війни, і це могло залишити незабутній слід. То є незважаючи на поширену думку про те, що канцлер є людиною неемоційною і навіть холодною, почуття співчуття та солідарності також могло підштовхнути її до цього кроку.

Незважаючи на те, що Ангела Меркель вела таку політику, але вона дійсно тримала владу у своїх жіночих руках, вона допомагала іншим країнам, приймала ряд важливих ухвалень та ін., вона прийняла рішення залишити посаду лідера Християнсько-демократичної партії та оголосила, що цей термін на посаді федерального канцлера буде для неї останнім. Ймовірно, це пов'язано не лише з особистим бажанням канцлера піти з великої політики, а й із не зовсім вдалою політикою, яку вона проводила останніми роками.

2.2.2 Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн.

Урсула Альбрехт народилася 8 жовтня 1958 року в Брюсселі (Бельгія), в родині колишнього прем'єр-міністра федеральної землі Нижня Саксонія, та нинішнього учасника Єврокомісії. Вона, як і її батько, є нащадком відомого роду бременського барона, відомого на ім'я Людвіг Кнопа, який проживав з 1821 до 1894 року, та займався торгівельною справою, яка передбачала збут бавовни.

Набравшись удосталь знань, закінчила гімназію та почала свій шлях у ролі новоспеченого археолога. Майже половину свого молодого життя, старанна дівчина провела в університетах, в яких вивчала найрізноманітніші професії. До переліку університетів в яких навчалася молода особа, входить Геттінгенський, Вестфальський та Стенфордський університети. Далі це були школи: Лондонська та Ганноверська. Протягом багатьох років вона старанно вивчала кожен із професій, яку обирала на своєму шляху. Як було вказано

раніше, почавши своє навчання з археології, Урсула плавно змінила напрямок на макроекономіку, з якого так само плавно переключилася на медицину. Вправно склавши іспити, була допущена до ведення лікарської практики. Подальші роки, Урсула Альбрехт присвятила останній своїй професії – медицині. Спочатку вона зайняла посаду помічника лікаря-гінеколога у гінекологічному відділенні Ганноверської медичної вищої школи. За рік до завершення навчання вийшла заміж за нинішнього чоловіка, а вже наступного року в неї народилася перша дитина. Але це не завадило отримати їй повну медичну кар'єру. Закінчивши практику, захистила аспірантуру, а згодом отримала і докторську ступінь з медицини. Ще деякий час Урсула пропрацювала у епідеміологічному відділенні при цій же школі, також приймала участь у дослідженнях з медичної галузі.

Присвятивши медицині майже 22 роки свого життя, у 2002 році Урсула фон дер Ляєн вирішує що настав час йти далі, і більше не повертається до цього етапу.

Політична діяльність. В політику Урсула фон дер Ляєн прийшла досить таки пізно, коли їй було 43 роки, принаймні так вважає більшість політологів. Однак, треба звернути увагу на те, що ще у часи її медичинства, вона вступила і стала членом партії Християнсько-демократичного союзу (ХДС). Будучи у своїй рідній країні, де батько займав таку високу посаду, вона приймала участь у діяльності спочатку технічної групи ХДС, а згодом у робочій групі лікарів тієї ж партії.

Після того як медична кар'єра зазнала завершення, Урсула фон дер Ляєн подалася до міської ради міста Зенде, де займала посаду голови фракції ХДС. Але це не все, на її долю випала ще й членство в одній з асамблей Ганновера, а саме – Регіональній асамблеї регіону. До цього додалася ще й посада голови Комітету з питань охорони здоров'я та лікарень.

З початком виборів у 2003 році до виборчого органу самоврядування у Німеччині, Урсула фон дер Ляєн отримала прямий мандат у виборчому окрузі Лерте. На цьому політичний шлях жінки не закінчився, цього ж року вона зайняла місце міністра соціальних справ, жінок, сім'ї та здоров'я в уряді землі Нижня Саксонія. Це спровокувало відмову від мандату у 2005 році.

Грудень 2004 року дещо змінив життя Урсули, адже тепер вона була однією з членів президії ХДС. Такий розвиток подій, був спровокований раптовою невдачею Геманна-Йосефа Аренця, який отримав поразку у першому турі.

Серпень 2005 року, незадовго до федеральних виборів, Урсула фон дер Ляєн стає однією з членів команди, яка підпорядковується Ангелі Меркель. Тут вона займається питаннями сім'ї та соціального забезпечення. Згодом очолює новостворену комісію, яка займається питанням батьків і дітей, а саме сумісність батьківської кар'єри та виховання дітей.

Політична кар'єра Урсули продовжуються. Настає 2009 рік, рік чергових федеральних виборів. Вона стає висуває свою кандидатуру і одержує перемогу, чим замінює вже колишнього міністра Франца Йозефа Юнга, і займає посаду міністра праці та соціальних справ. Молода лідерка, заручена підтримкою правлячих партій ХДС/ХСС та ВДП, у 2010 році, вирішую ступити на крок вище і подати свою кандидату на вибори на пост президента Німеччини, але такий крок виявляється невдалим.

Минає три роки, цілеспрямована та готова на боротьба фон дер Ляєн знову бере участь у перегонах за міністерське крісло. І цей крок їй вдається. 17 грудня 2013 року вона стає міністром оборони. Чим ще більше підкорює світ, адже вона паралельно с цим, стає першою жінкою на цій посаді. Однак, через 6 років покидає пост.

На наступних виборах 2017 року Урсула фон дер Ляєн знову висуває свою кандидатуру від іншого виборчого округу Ганновера, і знову отримує перемогу. Цей і попередні роки дозволяють їй стати депутаткою Бундестагу за списками земні Нижня Саксонія.

Приходить літо 2019 року. Європейська рада вирішує питання щодо подальшого розвитку політичної кар'єри Урсули фон дер Ляєн, і висуває її на пост президента Європейської комісії. Цей крок імпонує Європейському парламенту і вже у грудні 2019 року вона набуває посади [40].

Російське вторгнення в Україні. 8 квітня 2022 року саме під час найбільшої активності ворога, у самий розпал російського вторгнення в Україну, фон дер Ляєн відвідала Київ (який лише кілька днів тому спостерігав відкриті бойові дії). Головна мета поїздки полягала в тому, щоб висловити слова підтримки не тільки Володимиру Зеленському, але й усім українцям. Подорож не завершилася візитом тільки до столиці країни, лідерка висловила бажання відвідати місце бучанської різанини, після якого одразу з'явився пост у Твіттері, в якому вона написала, що всі ті хто приймав участь у звірствах, обов'язково будуть покарані. Також, вона вказала, що боротьба України, це боротьба Європейського союзу, і пообіцяла, що буде працювати над приєднанням України до ЄС. Наступний пост, був закликом до союзу, яким вона хотіла прискорити процес приєднання України.

У подорожі Урсула фон дер Ляєн мала компаньйона, яким був Жозеп Боррель. Після візиту до Києва, на його сторінці в Твіттері з'явився пост, в якому була висловлена впевненість стосовно допомоги для України. Він повідомив, що країни ЄС у скорім часі позитивно відреагують на його прохання виділити Україні додаткові 500 мільйонів євро для підтримки збройних сил у боротьбі з російською армією. 4 травня 2022 року Урсула повідомила, що Європейський Союз буде намагатися заборонити весь імпорт

російської сирої нафти та нафтопродуктів. У заяві прозвучала фраза про те, що країни повинні відмовитися від нафти, газу та вугілля країни агресора.

Після початку російської агресії проти України, президент Єврокомісії заявила про те, що наша країна гідна того, аби бути членом Європейського Союзу, наш народ належить до європейської батьківщини, однак попереду довгий шлях і необхідно завершити війну. Цитую її слова:

«Україна бере участь у деяких європейських процесах, наприклад, в інтеграції українського ринку до єдиного ринку ЄС. Ми дуже тісно співпрацюємо, наприклад, в енергетиці, інших сферах. Згодом Україна має вступити до ЄС, ця країна – одна з нас, і ми хочемо побачити її в європейській сім'ї. Сьогодні Європейський Союз і Україна вже є ближчими, ніж будь-коли раніше. Попереду ще довгий шлях. Ми повинні закінчити цю війну. І ми повинні говорити про наступні кроки. Але я певна: ніхто в цьому парламенті не сумнівається, що люди, які так мужньо відстоюють наші європейські цінності, належать до нашої європейської батьківщини. І тому, дорогі члени, я кажу: хай живе Європа, хай живе вільна та незалежна Україна» [35].

На даний час Урсула фон дер Ляєн є однією з найголовніших друзів та партнерів України, вона робить не малий вклад для того, щоб Україна як можна скоріше приєдналася до Євросоюзу та найголовніше, щоб у нас по скоріше закінчилася війна, зараз можна сказати одне, Урсула фон дер Ляєн головний друг України у ЄС.

РОЗДІЛ 3. Жіноче політичне лідерство в Україні

Як показують результати останніх парламентських виборів 2012 року, Україні знадобилося 20 років, щоби жінки отримали 10% місць у Верховній Раді. Що заважає жінкам піднятися на вищі щаблі влади, адже вони нарівні з

чоловіками мають високий рівень освіти, залучені до економічної діяльності, працюючи у державних службах? Щоб відповісти на поставлені питання, спробуємо розглянути стан гендерних відносин у сфері політики на рівні державного до рівня індивідуального.

У середньому жінки заробляють на 21% менше, ніж чоловіки, які обіймають аналогічні посади. Близько 50% усіх підприємств без найманих працівників належать жінкам. Підприємства з 1-5 працівниками на 27% належать жінкам. Підприємства з числом зайнятих менше ніж 50% належать жінкам на 30%. Ці цифри аналогічні показникам інших західних країнах. Жінки, як правило, ведуть малий бізнес у роздрібній торгівлі, оптовій торгівлі та сфері громадського харчування.

Станом на 2014 рік близько 12,1% Верховної Ради становлять жінки. Відсоток жінок-законодавців коливається залежно від виборів. У парламенті, обраному на українських парламентських виборах 2012 року, жінки становили 9,9%. На перших парламентських виборах, що відбулися після проголошення незалежності України, було обрано лише 11 жінок (2,3% від парламенту). Згідно з дослідженням, опублікованим 1 листопада 2014 року Міжпарламентським союзом, Україна посідає 112-е місце серед 189 країн з погляду політичного представництва жінок у парламенті.

Жінкам в Україні дозволено вступати до збройних сил, але як правило вони займаються там медициною, бухгалтерією та сферою харчування. З липня 2016 року Українські Збройні Сили почали дозволяти жінкам брати участь у бойових ролях, включаючи, але не обмежуючись цим, кулеметника, військового розвідника та снайпера.

Демократизація сучасного українського суспільства передбачає створення рівних можливостей для реалізації особистості незалежно від статі чи соціального стану. Україна – демократична держава, а отже, бере на себе обов'язки щодо забезпечення гендерної рівності в країні.

На противагу більшості африканських та азійських країн, жінки українського походження мають практично рівні можливості у сфері освіти, доступу до медичних послуг та правосуддя. Відповідно до тенденцій більшості країн пострадянського та східноєвропейського простору, жінки майже порівну «наповнюють» ринок праці та державний сектор. Однак вони менш представлені у сферах та на посадах з максимальною концентрацією фінансових та владних ресурсів.

Порівняно з європейськими країнами в Україні зберігається низький рівень гендерного балансу у сфері політичного представництва та керівництва державними та економічними процесами.

Постійне сповзання України у світових рейтингах гендерного розриву не свідчить про катастрофічне погіршення політики недискримінації в країні. Однак, дослідження міжнародного рівня чудово свідчать про те, Україна трохи не дотягує до загальних світових тенденцій та нестачу гендерної політики, яка мала б результативність, на противагу іншим державам.

Незважаючи на приєднання до міжнародних угод та прийняття національного законодавства про рівні права та можливості жінок і чоловіків, спостерігається нестача політичної волі для реалізації гендерних перетворень на рівні керівних ланок законодавчого та виконавчих органів та на рівні місцевої влади.

Законодавче декларування гендерної рівності, заборона дискримінації за ознакою статі в українському випадку не призводить до реальних зрушень у цій галузі — вони вимагають коригування значної кількості інших законодавчих актів та стійкості інституційного забезпечення з відповідальними установами, нормативними санкціями та стимулами.

Введення посади Урядового уповноваженого з питань гендерної політики є позитивним кроком, проте воно не призводить до збільшення

кількості гендерно-орієнтованих державних програм та не збільшує фінансування чи ресурси відповідних проектів.

Дуже низьким є рівень представленості жінок у суспільному та політичному житті. Як наслідок, жінки мають обмежені можливості впливати на процес прийняття рішень щодо їхнього життя, життя їхніх громад та всієї країни [7].

3.1 Становлення жіночого політичного лідерства в Україні

Формально за роки незалежності України відбулося чимало реформ у сфері забезпечення гендерної рівності, тобто у напрямку формування так званого національного механізму. Україна пройшла еволюційний шлях від постановки та розгляду у 90-х роках спочатку так званого «жіночого» питання (передусім, материнства та дитинства), до подальшого розширення його до тематики «рівних прав та можливостей жінок та чоловіків».

З 2000 року розпочалося поступове оформлення гендерної політики як самостійного спрямування державної політики. Суттєві зрушення відбулися після Помаранчевої Революції, адже було прийнято перший на пострадянському просторі окремий закон про рівні права та можливості жінок і чоловіків. 2007 рік був названий роком гендерної рівності. Також було запроваджено окрему державну програму із забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві до 2010 року.

Хоча Україна є лідеркою серед пострадянських країн у певних аспектах інституціоналізації гендерної рівності, багато положень цієї рівності залишаються переважно «на папері». Причому часто ці положення продовжують де-факто сприйматися як суто пов'язані з проблемами жінок. І це насамперед стосується нової влади, яка, згідно з уявленнями ряду

експерток та експертів, відрізняється відвертою патріархатністю та сексизмом з боку політиків, які представляють цю владу [30].

Зокрема, 19 березня 2010 року в Дніпропетровську Микола Азаров заявив, що «не жіноча ця справа – проводити реформи в Україні». «Одні кажуть, що наш уряд великий, другі, що в уряді немає жінок, нема на кого подивитися під час засідання Кабінету Міністрів. Лише нудні особи. За всієї моєї поваги до жінок - не жіноча справа проводити реформи»[3], - наголосив Азаров.

Не відстає від колишнього прем'єр-міністра Україна та її колишній президент. Не менш яскравим прикладом сексизму є «ляп» Януковича у 2011 році у момент виступу перед міжнародною публікою з приводу Євро 2012. Розповідаючи у Давосі про промо-кампанію України до чемпіонату Європи з футболу, він назвав «принадами» країни квітучі каштани та жінок. «І в українських містах почнуть роздягатися жінки. Побачити цю красу – це чудово»[3], – сказав Янукович. Окрім іншого, можна інтерпретувати такий акцент на красі жінок та оголеної зовнішності як приховану рекламу секс-туризму в Україні.

Коли в публічному дискурсі в устах високопосадовців основна функція жінок зводиться до краси та об'єкта для споглядання (звісно ж, поряд з іншою роллю – матері, продовжувачки роду та української нації), то українському суспільству важко уявити інші ролі для жінок, наприклад, такі як суб'єкта держави, активної учасниці життя країни [5].

У передчутті передвиборних перегонів політичні лідери починають цікавитися різними способами залучення електорату. Тому лідери різних політичних сил Арсеній Яценюк, Віталій Кличко, Борис Тарасюк, Леонід Кожара, відвідуючи дискусію «Зміцнення політичних партій через залучення жінок» (організовану 1 березня 2012 року Національним демократичним інститутом та Програмою розвитку ООН), висловилися як про важливість

залучення жінок до , і про позитивні зрушення у цьому питанні з прикладу своїх партій.

Скларося враження, що найбільш обізнаним у питаннях гендерної рівності у суспільному житті був Кличко, який, вочевидь, недаремно багато часу провів у Європі. До речі, УДАР – єдина партія, яка у своїй програмі має розділ про гендерну політику, адже партія виступає «за рівноправну участь жінок та чоловіків у всіх сферах життя суспільства та держави».

Наведена одним із політичних лідерів Партії регіонів (ПР) Леонідом Кожарою статистика щодо участі жінок у партійній діяльності ПР різних рівнів ще раз наголошує на загальноукраїнській проблемі вертикальної гендерної сегрегації. У той час, коли жінки становлять 53% від усіх зареєстрованих членів Партії Регіонів, вони обіймають лише 25,5% посад депутатів усіх рівнів та 30% серед членів керівних органів партії у центрі та на місцях.

Арсеній Яценюк обіцяв, що другим номером у партійному списку «Фронту Змін» на виборах до парламенту восени 2012 року буде жінка. До речі, хоча одна жінка в першій п'ятірці - це поширена серед партій практика. Але це не означає, що партії готові дотримуватися 20% партійної квоти. Яценюк також зазначив, що у партії «Фронт Змін» ще минулого року було створено жіноче крило. Вочевидь лідер вважає, що це необхідний крок для того, щоб займатися «жіночими» питаннями, наприклад, материнством. У Фронті змін 33,5% членів партії – жінки, які також репрезентують 21% депутатів рад усіх рівнів. А у програмі партії згадується «рівність можливостей для реалізації освітніх, політичних, економічних потреб громадян незалежно від їхньої національності, віросповідання, віку, статі». Ось і вся так звана гендерна політика у цій партії.

Однак, напередодні виборів з'являються нові структури, покликані озвучувати та вирішувати питання гендерної дискримінації жінок, у тому

числі й у політиці. Так, 6 грудня 2011 року у Верховній Раді України оголошено про створення Міжфракційного депутатського об'єднання «Рівні можливості», до якого увійшли 15 депутаток та депутатів різних фракцій парламенту. Ініціаторки створення об'єднання своїми пріоритетними завданнями вважають відстоювання рівних можливостей чоловіків та жінок у питаннях отримання роботи, освіти, доступу до медицини, участі у суспільно-політичному житті України.

Таким чином, хоча передвиборча кампанія спонукає політичних лідерів звертатися до гендерної проблематики на декларативному рівні, але, як зазначено у дослідженні Українського жіночого фонду: «практичного впровадження існуючого гендерного законодавства та політик майже немає»[41]. Проте очевидна присутність стереотипного уявлення про роль жінки як переважно матері.

Хоча в Україні є сотні жіночих організацій, масовими (з точки зору членства та участі в їхній діяльності жінок) ці організації не стали, а також не консолідувалися в організований та впливовий жіночий рух. В Україні жіночі організації дуже рідко займаються питаннями участі жінок у політичному житті країни. Вплив жіночого руху на прийняття політичних рішень є незначним. Насамперед тому, що в нашій країні немає жіночих фракцій при політичних партіях як активних впливових акторів. Перша подібна організація, згадана вище - Міжфракційне депутатське об'єднання «Рівні можливості» - поки що лише спроба, і тільки згодом буде видно, чи ефективною вона.

Також українським жіночим організаціям не притаманний вуличний активізм. Згідно з даними моніторингу протестних подій Центру дослідження суспільства протягом 2010 та 2011 років частка протестів, які порушували тематику жіночих прав, була дуже незначною та становила менше 1% від числа всіх протестів. Серед знакових низових ініціатив 2012 року можна

виділити феміністський марш, який має назву «Церкві та державі час жити порізно», організований молодю феміністською групою «Феміністична офензива», який зібрав понад 200 учасниць та учасників. З іншого боку, активна професійна молодь дотримується переважно лівих та анархістських поглядів, і тому не розглядає питання політичної участі жінок серед пріоритетних. Загалом серед протестів на прогендерну тематику лідирують акції FEMEN.

Важливо відзначити, що більше третини вказаних протестів на жіночу тематику склали консервативні виступи (насамперед релігійних та правих організацій) на підтримку «сімейних цінностей» і проти абортів та прав ЛГБТ. За останні кілька років в Україні відбувається активний процес інституціоналізації так званого «антигендерного руху», який має не лише форму протестів, а й освітніх ініціатив, вироблення медійної продукції, відвідування заходів на тему прав жінок та дітей.

З іншого боку, останнім часом (особливо у передвиборчий період) виникають нові ініціативи, започатковані якраз низкою організацій, які працюють із питаннями забезпечення гендерної рівності. Наприклад, створено Мережу Громадського контролю за гендерною рівністю на виборах – 2012. Волинська обласна громадська організація «Гендерний центр», Всеукраїнська громадська організація «Жіночий консорціум України», Жіноча демократична мережа Національного республіканського інституту (IRI) у партнерстві реалізували всеукраїнський проект виборів 2012», у рамках якого (у травні 2012 року) було запропоновано ідею створення мережі. Організаторки мережі хочуть «зробити доступ кандидаток до виборчого процесу найкращим, а виборчий процес демократичнішим»[2].

В українській політиці стає більше жінок. З 2013 року кожне нове скликання Верховної ради б'є рекорди за кількістю жінок-нардепів. «Слово і

справа» пропонує подивитися, як змінювалася кількість депутатів та гендерний склад парламенту за часи незалежності.

Статистика росту жінок в українській політиці

У I скликанні українського парламенту було 475 народних депутатів, серед них лише 12 жінок (2,5%). У II скликанні було 436 нардепів – 418 чоловіків (95,9%) та 18 жінок (4,1%).

У III скликанні Верховної ради засідали 439 чоловіків (92%) та 38 жінок (8%). Усього – 477 парламентаріїв.

У парламенті IV скликання був невеликий регрес щодо гендерної рівності: із 509 депутатів лише 28 жінок (5,5%). У V скликанні було 483 депутати – 441 чоловік (91,3%) та 42 жінки (8,7%).

У VI скликання Верховної ради знову пройшли 42 жінки-депутати, але кількість нардепів була великою (541), тому відсоткове співвідношення становило 92,2% проти 7,8%.

У парламенті VII скликання працювали 432 нардепи чоловічої статі (90,4%) та 46 нардепів жіночої статі (9,6%). У VIII скликанні було 412 чоловіків-депутатів (88%) та 56 жінок-депутатів (12%).

У поточному скликанні Верховної ради 440 депутатів: 348 чоловіків (79,1%) та 92 жінки (20,9%). Найкращий показник за часи незалежності [1].

Україна — одна з країн, де при владі перебуває дуже мало жінок. У Верховній Раді цього скликання їх близько 20%. А 2016 року кількість жінок — представниць влади в об'єднаних територіальних громадах скоротилася з майже 20% до 14%. На думку координаторки Громадської ради з гендерних питань міжфракційного парламентського об'єднання «Рівні можливості» Лариси Кобелянської, це пов'язано з децентралізацією. Чим більше влади на місцях, тим більше ресурсів потрібно, щоб там утриматися, а отже, менше жінок можуть це зробити [13].

Згідно з рейтингом The Global Gender Gap Report-2020, Україна посідає 83 місце з 152 за рівнем політичного представництва жінок. Кількість жінок-політиків у нас завжди була невисокою. У першому українському парламенті 1990 року – всього 2,7 %, у 2002 – 5,5 %, у 2014 – 11,8 % [13].

Україна декларує підтримку жінок, але здебільшого лише на папері. Законодавчо гендерна рівність гарантована Конституцією, Кодексом Законів про працю України, а також окремим Законом «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» від 2005 року. Ще 2000 року Україна зобов'язалася виконувати цілі розвитку тисячоліття (8 міжнародних цілей, яких країни-учасниці ООН та міжнародні організації домовилися досягти до 2015 року). Відповідно до них, у 2015 році країна мала зробити так, щоб в органах влади було не менше 30 % людей однієї статі та 70 % іншої. Однак цього так і не сталося [13].

2007 рік в Україні оголосили роком гендерної рівності. Насправді це означало, що мали з'явитися експертні групи з гендерним питанням, вивчатися тема гендерних квот та його впровадження тощо. Але це було скоріше формальністю, адже такий статус 2007-й набув майже через 6 місяців після його початку.

Жінок в українській політиці замало через кілька факторів. По-перше, політична кар'єра не входить у спектр «традиційних цінностей» та стереотипне розуміння того, чим жінка може займатися, а чим ні. Опитування соціологічної групи «Рейтинг», яке провели цього року, показує: більше половини українців згодні з тим, що жінки менше зацікавлені на політичних посадах у порівнянні з чоловіками. При цьому майже 66% опитаних не погодилися із твердженням, ніби у жінок немає відповідних знань чи навичок. А 83% респондентів заявили, що найважливіше завдання жінки — піклуватися про сім'ю та будинок [13].

По-друге, ресурси: гроші та час. В Україні досі зберігається розрив в оплаті — жінки отримують на 30% менше чоловіків. А за даними ООН, жінки в Україні контролюють не більше ніж 10 % економічних ресурсів. Крім того, в українок менше тимчасового ресурсу, який вони могли б задіяти для саморозвитку, освіти та іншого. В основному жінка займається домашньою працею та доглядом за дітьми. Українки на роботу по дому витрачають у середньому три години у будні та п'ять-шість годин у вихідні дні. Чоловіки ж лише близько години [13].

По-третє, сумніви у власних силах, зумовлені попередніми чинниками. «Жінки сумніваються, чи брати їм відповідальність, бо питають себе «Чи встигну я? Є багато домашньої роботи, обов'язки». Не думаю, що чоловіки ставлять собі це питання так часто, як жінки. Через традиційний розподіл ролей у сім'ї, жінки просто займаються домашніми справами і не думають про інше. У них до певної міри менше розвинене почуття

впевненості у собі як у фахівцях», — каже кандидатка соціологічних наук Ганна Заремба-Косович.

Жінки, які вирішили піти в політику, страждають від сексизму. З ним стикалися 59% опитаних жінок-політиків, згідно з дослідженням «Ла Страда» про насильство на адресу жінок у політиці за 2010–2018 роки. 47% заявили про сексуальні домагання, 59% сказали, що страждають від психологічного насильства, 58% - від словесних образ і 62% - від насмішок у соцмережах та ЗМІ [13].

Один із способів досягти гендерної рівності в політиці — затвердити квоти. Вони діють у понад 55 країнах світу та варіюються від 30 % до 50 %. Квоти можуть встановити законодавчо, або ж партії добровільно беруть на себе такі зобов'язання.

В Україні гендерні квоти вперше запровадили у 2015 році. Однак, санкцій за недотримання цієї норми партіями не передбачили. Тому й гендерної квоти практично ніхто не дотримувався. У виборчих списках лише 9% партій, які проходили у владу, мали 40% і більше кандидаток.

Нинішній Виборчий кодекс встановлює гендерний мінімум, а партію, яка його не дотримується, не зареєструють. Так, у виборчому списку партії має бути хоча б 40% лише чоловіків чи жінок. Це стосується виборів до всіх порад, де виборців понад 90 тисяч. Там, де їх менше, гендерна квота становить 30 % [13].

Крім того, якщо раніше одна людина могла балотуватися одразу і до міської, і до, наприклад, районної ради, то тепер цього робити не можна. Тому партіям доведеться шукати більше жінок, щоб включити їх до списків різних органів влади.

Але формально жінки можуть відмовитись від мандату після виборів. За словами керівниці мережі ОПОРА Ольги Айвазовської, немає жодних

механізмів стримування, щоб кандидати цього не робили. Тому не можна стверджувати, що завдяки новому виборчому законодавству у владі буде 40% жінок [6].

Найвідоміші та найпопулярніші жінки-політики в Україні - Юлія Тимошенко та Наталя Королевська. Про це свідчать результати досліджень соціологічної групи "Рейтинг", повідомляє РБК-Україна. Згідно з дослідженням, Захід та Центр України підтримує Тимошенко, а Королевська є лідером довіри - на Сході (30%) та на Півдні (28%). Юлія Тимошенко відома для 97% українців, в той час як Королевську знають на 21% громадян менше. Інших жінок політиків українці не знають або взагалі, або лише трохи щось про них чули, якщо казати у відсотках, то це десь приблизно менше 70%. Автори, які досліджували цей аспект жіночого лідерства, у своїх роботах підкреслюють, що в українській політиці з'являється все більше жінок, однак їх медійність та публічність, значно поступається чоловікам. Більшість серед опитаних українців нічого не чули про жінок, які стали депутатами у нашій країні чи зайняли посади урядовців. Приблизно 40% наших співвітчизників, вважають, що в українському політичному колі дуже мало жінок лідерок. Інші 30-35% говорять, що правоохоронні органи та наукові сфера позбавлені «жіночої уваги»[37].

Згідно з результатами опитування, відносна більшість українців вважає, що жінки досить представлені у різних громадських сферах. Водночас, близько третини опитаних зазначили, що жінок багато представлено у медичній та освітній сферах. При цьому, під час опитування про представленість жінок у різних сферах життя країни, саме жінки наголошували про замалу кількість жінок у таких сферах як політика, наука та бізнес.

Що ще варто зазначити про опитування, це те що серед поставлених питань, було питання яке стосувалося представленості інтересів жінок через

політичні партії. За результатами, було зрозуміло, що близько половини серед опитаних, розділили думку про те, що на сьогоднішній день в Україні не дістає політичної партії, яка могла б сміливо та чітко представляти інтереси жінок нашої країни.

Опитування було проведено групою "Рейтинг" 21-25 лютого 2020 року. Було опитано 2000 респондентів. Статистична помилка дослідження – не більше 2,2%.

Як писало РБК-Україна, згідно з даними Центру Разумкова, у лютому 2020 року серед виконавчих та правоохоронних органів влади найчастіше довіра українців виражається Збройним силам України – їм довіряють 69% [37].

3.2 Українські жінки лідерки ХХІ століття

3.2.1 Юлія Тимошенко

Юлія Тимошенко є найвідомішою жінкою у топ-політиці в Україні, лідеркою Всеукраїнського Союзу "Батьківщина" та Блоку Юлії Тимошенко. Звичайно, вона – непоганий зразок для наслідування для жінок в українській політиці. Була прем'єр-міністром у 2005 та 2007-2010 роках, Forbes назвав її 3-ою зі 100 найвпливовіших жінок у 2005 році. Під час Помаранчевої революції вона надихнула народ і була проголошена помаранчевою принцесою. За даними українського журналу "Фокус" "Леді Ю" посіла перше місце у щорічному рейтингу найвпливовіших жінок в Україні у 2006-2010 роках. Під час президентських виборів у 2010 році вона програла Віктору Януковичу лише 3,5% голосів (45,4% проти 48,95%) [19].

Водночас, Юлія Тимошенко ніколи не була гендерно чутливою політикою, дружньою до підтримки жінок у політиці. Під час передостанніх парламентських виборів (2007) після вищезгаданої лідерки партії жінка розміщувалася лише на 30-му місці в її партійному списку (і третя - на 60-

му). Тимошенко не виявляла особливого інтересу до питань дискримінації за ознакою статі, проблем гендерного насильства.

Крім того, доцільно стверджувати, що, будучи відомою політикою, Юлії Тимошенко вдалося наслідувати гендерні стереотипи громадської думки про роль жінки в українському суспільстві: бути «красивим жіночим об'єктом» і «матір'ю нації» (особливо під час Помаранчевої революції) . Водночас, як зазначає Мар'ян Рубчак: "В Україні, де термін гендер тільки починає здобувати визнання, де фемінізм – анафема, Тимошенко розуміє, що публічна заява на підтримку феміністської точки зору виявилася б політичною самогубністю»[19].

Юлія Тимошенко двічі посідала друге місце у президентських виборах. Вона також двічі очолювала український уряд.

У різні періоди її політичної та бізнес-кар'єри Юлію Тимошенко називали і "газовою принцесою", і "леді Ю", і "єдиним чоловіком в українській політиці", і "жінкою з косою".

Юлія Тимошенко народилася у Дніпропетровську 1960 року. Там же 1984-го закінчила університет за спеціальністю інженер-економіст. Має вчений ступінь кандидата економічних наук.

Відпрацювавши за розподілом на Дніпропетровському машинобудівному заводі, 1988-го разом Тимошенко з чоловіком розпочала бізнес-кар'єру: подружжя відкрило мережу відео-салонів.

Проте вже з 1991 року бізнес Тимошенко пов'язаний з енергоресурсами - того ж року вона очолила корпорацію "Український бензин", а 1995-го - "Єдині енергетичні системи України" (ЄЕСУ).

Діяльність компанії будувалася довкола постачання до Росії українських товарів в обмін на енергоносії. У 1996 році оборот компанії

перевищував 10 млрд. доларів. З того часу Юлію Тимошенко почали називати "газовою принцесою".

1997 року Юлія Тимошенко вперше стає депутатом, вигравши проміжні вибори у мажоритарному окрузі на Кіровоградщині. Приблизно водночас розпочинається співпраця голови ЄЕСУ з экс-губернатором Дніпропетровської області та прем'єром Павлом Лазаренком. Він очолив Всеукраїнське об'єднання "Громада" - за кілька місяців після відставки з посади прем'єра, а вона стає першим заступником лідера партії.

1998 року Юлія Тимошенко знову пройшла до парламенту і очолила парламентський бюджетний комітет. Після арешту Павла Лазаренка у США на початку 1999-го Тимошенко створює Всеукраїнське об'єднання "Батьківщина", лідером якого вона залишається досі.

Після цього Юлія Тимошенко стає віце-прем'єром з питань енергетики в уряді Віктора Ющенка, пропрацювавши на цій посаді два роки. За цей час було припинено бартерні розрахунки на енергетичному ринку, які утворювали багатомільярдні борги, було створено єдиний розрахунковий центр та підприємство "Енергоринок".

Оглядачі неодноразово зазначали, що саме перші спроби реформування енергетичного ринку в Україні під час перебування віце-прем'єром Юлії Тимошенко та спротив їм створили перших політичних ворогів ЮВТ. Ще під час її роботи в уряді проти її чоловіка було порушено кримінальні справи, а сам він був заарештований.

У січні 2001 року Генпрокуратура повідомила про порушення двох кримінальних справ стосовно Тимошенко як колишнього президента корпорації ЄЕСУ. Її звинувачували в "контрабанді" газу, а також у ухиленні від сплати податків в особливо великих розмірах. Через кілька днів указом президента Кучми Тимошенко було відправлено у відставку, а ще за місяць -

заарештовано. Але вже у березні 2001 року Печерський суд Києва скасував санкцію на арешт Тимошенко.

2001 року справу проти Юлії Тимошенко порушує і російська Військова прокуратура - і знову через її діяльність на чолі ЄЕСУ. 2005-го справу закрили за терміном давності.

У листопаді того ж року формується Блок Юлії Тимошенко, який у 2002 році набирає 7,2% голосів виборців на парламентських виборах.

Протягом 2002-2004 років Юлія Тимошенко та її блок приймають активну участь в протестах за «Україна без Кучми», в цей же час йде запекла суперечка, яка стосується виборів президента. На той час йшла розмова про представлення лише одного єдиного кандидата від партії. Однак, Юлія Володимирівна відмовляється від цієї гонки, та віддає свою перевагу Віктору Ющенко[34].

Після Помаранчевої революції та перемоги Ющенка на президентських виборах Тимошенко очолила перший "постреволюційний" уряд. Але її уряд не мав у своєму складі жодного з соратників, які були б членами БЮТ. Лише один, із її давніх колег та напарників Олександр Турчинов, який очолив у цьому уряді СБУ. У цей же час Петро Порошенко займав посаду секретаря РНБО – орган, який на думку більшості, переважно лише дублював головні функції уряду. Як підсумок, маємо політичну кризу.

Тодішній президент, якому Юлія Тимошенко не так давно віддала свою перевагу, вже у вересні 2005 року відправив її уряд у відставку, а з ним і Петра Олексійовича Порошенка.

Трохи згодом Тимошенко отримала ще одного ножа в спину. Діючий президент, Віктор Ющенко, заявив, що «найбільша помилка» у його роботі, була призначити Юлію Володимирівну на місце прем'єра.

Парламентські перегони 2006 року змусили Тимошенко знову взяти всю волю та силу в кулак, та почати змагання. Цього разу картина складається не настільки сумно, як могло б бути. БЮТ отримує понад 22% голосів та 129 депутатські мандати, але це так і не дає їй змогу знову сформувати уряд, тому вона не погоджується на «Універсал національної єдності», який мала б підписувати з встромившим в спину ножа Віктором Ющенко, його недавнім противником на президентських виборах Віктором Януковичем, соціалістами та комуністами [34].

Тимошенко переходить в опозицію, тоді як Янукович очолює уряд за президента Ющенка. Політична криза, яка розгортається після цього, призводить до розпуску парламенту та чергових виборів у вересні 2007-го, на яких БЮТ набирає вже понад 30% голосів виборців.

Такий результат на виборах знову забезпечив Юлії Тимошенко посаду прем'єр-міністра наприкінці 2007 року. Однак світ, а разом із ним і Україна поринають у масштабну фінансову кризу. Київ звертається за допомогою до МВФ. Саме домовленості того часу фіксують зобов'язання українського уряду до кінця 2011 року вирівняти внутрішні ціни на газ із цінами газу, що імпортується, а також припинити практику дотації ціни на газ для населення.

В I кварталі 2009 року Україна імпортує російський газ за ціною 360 доларів за тисячу кубів, тоді як у 2008 році отримувала газ по 180 доларів за тисячу кубів.

Саме цей газовий контракт став предметом суперечки між "Нафтогазом" та "Газпромом" у Стокгольмському арбітражі, фінальне рішення якого на початку 2018-го принесло "Нафтогазу" 2,6 млрд доларів компенсації від "Газпрому".

Тому до президентських виборів 2010 року Юлія Тимошенко підходить з "вантажем" нових газових контрактів і у другому турі

поступається Віктору Януковичу лише 3,48% голосів виборців. Як зазначе Ющенко перед виборами "Тимошенко – це суть кризи, кризи у всьому, за що б вона не взялася".

Після виборів-2010 Тимошенко йде в опозицію, і вже в травні того ж року стосовно неї було порушено низку кримінальних справ за зловживання на посаді: від закупівлі авто для сільської медицини до підписання газових угод з Росією.

У серпні 2011 року Юлію Тимошенко заарештували прямо у залі Печерського суду, який розглядав справу щодо газових контрактів. А вже у жовтні суд визнав Тимошенко винною та засудив до 7 років позбавлення волі, а також заборонив обіймати державні посади протягом трьох років після звільнення.

Минає три роки, і на долю Юлії Володимирівни випадає шанс, вийти з-за ґратів. Саме у цей час, діючий тоді президент, Віктор Янукович, покидає країну та залишає життя її мешканців на долю Всевишнього. Такий крок потягнув за собою низку відповідних рішень, одним з яких було рішення звільнити Юлію Тимошенко на основі постанови «Про виконання міжнародних зобов'язань України щодо звільнення Ю.В.». Цього ж дня на Майдані, у самому центрі Києва, Тимошенко виступе сидячи в інвалідному візку.

Восени 2014 року життя Юлії Тимошенко припинило бути під загрозою новітнього ув'язнення. У квітні, після засідання Верховного Суду України було винесено рішення про закриття справи, через відсутність складу злочину та відновлення її у правах.

Верховний Суд України під час спільного засідання всіх палат рішенням 42 із 48 суддів закрит "газову" справу проти Юлії Тимошенко за відсутністю складу злочину та повністю відновив її у правах.

Тому у травні 2014 року Тимошенко знову бере участь у президентських виборах. І знову виявляється другим, отримавши 12,84% голосів виборців проти 54,7% на підтримку Петра Порошенка.

Після поразки на президентських виборах Юлія Тимошенко зосереджується на парламентських виборах, під час яких перше місце у списку "Батьківщини" поступається ув'язненій у Росії льотчиці Надії Савченко [34].

3.2.2 Олена Зеленська

Перша леді України не займає жодних офіційних постів в уряді країни та позиціонує себе як дружину українського лідера — до 24 лютого 2022 року вона намагалася уникати публічності та не мріяла про народну славу. Проте з початком воєнних дій Зеленська надає активну гуманітарну допомогу постраждалим та регулярно говорить від імені українського народу на міжнародній арені. Розбираємось, як складався публічний образ Олени Зеленської та як дружина президента стала символом українського опору.

Першою леді країни Олена Зеленська стала 20 травня 2019 року після інавгурації її чоловіка у ВР. У цьому статусі Олена обрала для себе кілька основних напрямків діяльності: реформування системи харчування дітей у школах, культурну дипломатію, безбар'єрний простір, а також рівні можливості для всіх українців.

Наприкінці осені цього ж року, перша леді зайняла обкладинку найвідомішого журналу під назвою Vogue. Тоді редактори журналу зробили для Зеленської три обкладинки, які охарактеризували її з трьох різних сторін. Перше фото відображало її, як жінку з холодним розумом, яка готова боротися за права українців, і доносити їх інтереси до влади. Друге фото було сімейним, на якому вона була зображена з чоловіком та дітьми. На цій

ілюстрації можна було розгледіти її безтурботність, ніжність, та кохання яке витало в повітрі. На третій фотографії це була звичайна гарна жінка, яка чітко передавала красу українських жінок. Крім багатослівних фотографій, Олена Зеленська надала тоді ще й інтерв'ю, у якому заявила, що головна ціль це допомога людям з обмеженими можливостями, жінкам та дітям, які хочуть бути почутими. Тому вже у 2020 році, після реформи про харчування дітей в українських школах, був оновлений і затверджений Санітарний регламент, додатком до якого стали нові гігієнічні вимоги до виробництва та обігу харчових продуктів [15].

Водночас до Кабінету міністрів України було подано новий порядок організації харчування дітей у школах. Тоді вже Зеленська анонсувала, що 2021 буде присвячений контролю імплементації змін у регіонах та розробці рекомендованого оновленого меню для шкіл.

Під час виступу на третьому Українському жіночому конгресі, що відбувся у грудні 2019 року, Зеленська ініціювала приєднання України до Партнерства Біарріц — ініціативи G7 з гендерної рівності.

У вересні 2020 року Україна набула офіційного статусу учасниці «Партнерства Біарріц» У січні 2020 року першу леді було включено до складу ради Художнього арсеналу. Весною 2020 року Зеленська підтримала проект «Всеукраїнська школа онлайн». У травні того ж року провела з українцями велику розмову про безбар'єрність [39].

13 січня 2020 року президент Зеленський включив Олену до складу ради Художнього арсеналу, яку очолив міністр культури України Володимир Бородянський.

У квітні 2020 року Олена Зеленська підтримала ініційований Главою держави проект «Всеукраїнська школа онлайн» та взяла участь у підготовці телевізійного формату уроку з української мови для учнів п'ятих класів

6 травня 2020 року Олена Зеленська ініціювала велику розмову з українцями про безбар'єрність. Партнерами проекту виступили Міністерство цифрової трансформації та Міністерство соціальної політики України. Основна мета ініціативи – зробити бар'єри, що існують в українському суспільстві, видимими, а їхнє усунення – пріоритетом на державному рівні. У всеукраїнському онлайн-опитуванні з безбар'єрності взяли участь понад 30 тисяч людей. Результати опитування стали основою визначення першочергових кроків на шляху становлення України як країни без бар'єрів [28].

1 червня 2020 року Олена Зеленська та ЮНІСЕФ в Україні підписали Меморандум про взаєморозуміння. Мета документа — сприяти консолідації зусиль першої леді та команди ЮНІСЕФ для ефективних результатів захисту прав та інтересів дітей у різних сферах. Меморандум передбачає співпрацю у таких напрямках, як створення безбар'єрного середовища для дітей з метою їх повноцінного включення до соціального життя, покращення системи шкільного харчування та поширення здорового способу життя, а також забезпечення рівних прав для хлопчиків та дівчаток у реалізації їхнього потенціалу

Перша леді України Олена Зеленська підписала Меморандум про взаєморозуміння із представництвом Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) в Україні. Це продовження партнерства, яке було плідним до повномасштабного вторгнення Росії. Так, ЮНІСЕФ брав участь у запровадженні реформи шкільного харчування, яку ініціювала дружина Президента. Тепер було ухвалено рішення об'єднати зусилля та сфокусувати їх на тому, щоб діти та молодь, особливо вразливі групи, якнайменше відчували на собі згубний вплив війни[15].

У червні було запущено ініціативу Олени Зеленської щодо поширення української мови у світі та запровадження україномовних аудіогідів у

найбільш знакових місцях, зокрема — найбільших музеях світу. В рамках ініціативи, в 2020 році було запущено 11 аудіогідів українською в музеях Азербайджану, Австрії, Італії, Латвії, Туреччини та Чорногорії, а також у двох автобусних маршрутах Литви [22].

У вересні 2020 року Президент України Володимир Зеленський підписав указ про невідкладні заходи щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Важливу роль у вдосконаленні системи протидії домашньому насильству відіграє перша леді України. Вона є «голосом» проектів, присвячених вирішенню проблеми, привертає увагу до її існування та закликає відкрито про неї говорити. Крім того, Олена Зеленська – активний учасник процесів вибудовування централізованої державної системи протидії домашньому насильству.

26 листопада 2020 року Олена Зеленська виступила на четвертому Українському жіночому конгресі — платформі, яка об'єднує українських та міжнародних громадських діячів, політиків, державних посадових осіб, експертів та лідерів думок для встановлення рівності жінок та чоловіків у всіх сферах життя [15].

27 листопада 2020 року Олена Зеленська ініціювала підписання декларації між великими українськими та міжнародними компаніями про усунення бар'єрів у бізнесі. Для сталого розвитку країни вони сприятимуть змінам з метою створення можливостей та соціального включення для всіх громадських груп, у тому числі осіб з інвалідністю, людей похилого віку, батьків з дітьми до шести років, жінок та молоді [15].

2 грудня 2020 року було оголошено, що в рамках ініціативи Олени Зеленської «Без бар'єрів», яка спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх українців, Міністерство цифрової трансформації та ПРООН в Україні створять зручний каталог послуг для вразливих груп

населення. Каталог буде розміщено на державному порталі «Дія» в окремому розділі «Дія. Без бар'єрів»[15].

3 грудня 2020 року Президент України підписав указ про підготовку у 2021 році Національної стратегії безбар'єрності. Цей крок є великою підтримкою ініціативи Олени Зеленської «Без бар'єрів».

В рамках ініціативи Олени Зеленської "Без бар'єрів" громадська організація "Безбар'єрність" зняла серію відеороликів про тих, хто руйнує бар'єри. Мета цього проекту — показати людей та їхні безбар'єрні ініціативи, які змінюють міста та країну; познайомити з тими, хто долає бар'єри собі та інших; дати голос усім, хто прагне того, щоб бар'єрів поменшало. Серію відеороликів було запущено в січні 2021 року.

16 вересня 2021 року Зеленська взяла участь у п'ятому Українському жіночому конгресі.

Після вторгнення Росії на Україну у 2022 році займається гуманітарними проектами та зустрічається з іноземними представниками з обговоренням допомоги Україні та українським біженцям за кордоном.

20 липня 2022 року прибула до Сполучених Штатів з офіційним візитом, під час якого зустрілася з Джо Байденом та першою леді Джілл Байден, а також виступила в Конгресі США із закликом надати більше допомоги її країні, заявивши, що зброя може допомогти забезпечити «спільну велику перемогу» [15].

Олена Зеленська хоча і немає досвіду у великій політиці та ніколи не була депутаткою або у складі парламенту, але вона показує та тримає високий рівень та планку серед жінок не тільки в українській, а й світовій політиці.

3.2.3 Ірина Верещук

Ірина Верещук ще з дитинства вирішила свій шлях у житті, який як ніяк був тісно пов'язаний із політикою, адже відразу після школи Верещук почала навчання у Національному університеті «Львівська політехніка», або якщо бути точнішим, то це була спеціальність «Міжнародна інформація», яка знаходилася в інституті при цьому закладі освіти. Навчання закінчила відмінно, за що отримала звання фахівця з міжнародної інформації, та звання лейтенанта.

Після цього Верещук вирішила податися до Збройних Сил України, в яких перебувала до 2007 року. В цей же період, вона вирішує отримати другу вищу освіту за спеціальністю «Право». Перебуваючи у ЗСУ, вона навчалася так, ніби в неї немає інших справ, тим самим показавши всім якою може бути жінка.

Згодом Верещук здобула і третю вищу освіту. У 2008–2010 роках вона була слухачем у Львівському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління за президента України. Після цього вона пройшла стажування у Секретаріаті Кабінету Міністрів України, за що була нагороджена почесною грамотою Кабміну та внесена до кадрового резерву працівників КМУ. А 2011 року Верещук вступила на аспірантуру до Львівського регіонального інституту державного управління при президенті України, захистила дисертацію на тему "Організаційно-правовий механізм удосконалення адміністративно-територіального устрою України" (за прикладом проведення реформ у Польщі), після чого отримала відзнаку. І вже через чотири роки стала кандидатом наук з державного управління [12].

Політична кар'єра Верещук складалася наступним шляхом, вона одразу після служби в армії у 2007-2008 роках почала працювати юристом у міській раді Рави-Руської (Львівська область). Через два роки вона вже зайняла місце заступника голови з гуманітарних питань та зовнішньої

політики. А ще трохи згодом вирішила спробувати себе у ролі мера цього ж міста. Вибори Верещук виграла, ставши наймолодшою жінкою-мером в Україні.

На посаду мера Верещук балотувалася від партії "Сильна Україна". Партію очолював Сергій Тігіпко, пов'язаний із экс-президентом Віктором Януковичем. У 2012 році партію було розпущено, а її членам було рекомендовано вступити до Партії регіонів (Тігіпко став заступником голови ПР) [12].

2014 року Верещук вирішила зробити крок на ступінь вище і подала свою кандидатуру на вибори до Верховної Ради. Вона балотувалася як безпартійна. У результаті, їй не вдалося здобути перемогу на виборах, та ще й з розривом понад 50% голосів виборців.

Посаду мера Рави-Руської Ірина покинула у 2015 році за власним бажанням. Тоді ще не до кінця загартований характер, не витримав скандалів та тиску громадян.

Робота Верещук у мерії була одним з найскладніших етапів її життя. Саме у цей період її постать піддавалася запеклим земельним скандалам, де колишня мер міста Рави-Руської, та обійшовший її у нещодавніх виборах Парасюк, звинувачували лідерку у корупції та роздачі землі родичам. Вже 2020 року нинішній мер Рави-Руської Микола Зінько прямо звинуватив Верещук у тому, що вона просувала інтереси свого родича під час розподілу земельних ділянок для будівництва.

У лютому 2016 року Верещук на запрошення взяла участь у молитовному сніданку із президентом США Бараком Обамою.

У 2019 році Ірина Андріївна робить ще одну спробу просочитися до Верховної ради, але цього разу вона виступає не як безпартійна особистість, а заручається підтримкою партії "Слуга народу". Потрапивши до парламенту,

вона одразу знаходить своє призначення та входить до складу комітету ВРУ з питань нацбезпеки, оборони та розвідки та очолила підкомітет з державної безпеки та оборони.

У вересні 2019 року Верещук стала представником Кабінету Міністрів у Верховній Раді. Проте вже в листопаді Верещук заявила, що тодішній прем'єр-міністр Олексій Гончарук має намір звільнити її за критику держбюджету та дій уряду та пішла з посади.

2020 року Верещук перемогла на праймеріз "Слуги народу" та виставила свою кандидатуру на посаду мера Києва (підтримав її і президент Володимир Зеленський).

У лютому 2021 року у ЗМІ мусувалися чутки про те, що Верещук має усі шанси аби постати на чолі Міністерства оборони, однак доля готує для неї інше крісло міністра. І вже на початку листопада 2021 року Верховна Рада призначила Верещук на посаду віце-прем'єр-міністра — міністра з реінтеграції тимчасово окупованих територій. "За" проголосувало 260 народних депутатів [12].

Зайнявши місто віце-прем'єр-міністра, постать Ірини Верещук знову починає піддаватися негативним висловлюванням у свій адрес. Але цього разу вона стала сильнішою, і вже не звертала уваги на таку поведінку. Цього разу Ірина Андріївна сміливо висловлювала свої думки, не боячись осудження. Одним з таких висловлювань була фраза про те, що Україна має ще раз подумати над питанням співпраці з НАТО, адже складається враження що вона там нікому не потрібна, на її приєднання там не чекають.

Три роки тому, Верещук знову мала змогу обурити українців, коли у своєму пості на Facebook закликала закликала вибачатися у загиблих під час подій в Одесі 2014 року, у тому числі й прихильників "російського миру" [17].

На даний час Ірина Верещук – український державний діяч, віцепрем'єр – міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Цілями міністерства, яке очолює Верещук, є повернення контролю України над Донбасом та Кримом, а також відновлення миру. При цьому Верещук у вересні 2022 року підготувала законопроект про тюремний термін за отримання російського паспорта та «пропаганду російського громадянства» та заявила, що за голосування на референдумах про входження до складу Росії українцям може загрожувати до п'яти років позбавлення волі [16].

Під час війни Ірина Верещук займається зеленими коридорами на наданням першої допомоги для осіб, які хочуть виїхати з тимчасово окупованих територій, насправді це не так легко як здавалося би і навіть не кожен чоловік на цій посаді міг би керувати такими складними операціями, але Ірина Верещук як показав час, має твердий та рішучий характер і вона вкотре доказує, що жінкам є місце в політиці на рівні з чоловіками, а можливо з часом жінки будуть вирішувати багато важливих питань в Україні і не тільки, можливо в майбутньому кількість жінок в політиці та парламенті буде переростати за кількість чоловіків, адже вони дійсно заслуговують там місце і не один приклад вже це показував.

3.2.4 Ольга Стефанішина

Народилася Ольга Стефанішина 29 жовтня 1985 року. Має дві вищі освіти. 2008 року стала випускницею Київського національного університету імені Тараса Шевченка, отримала диплом за кваліфікацією юриста-міжнародника. У 2016 році отримала другу вищу освіту в Одесі, але цього

разу за спеціальністю фінанси та кредит. Має п'ятий ранг держслужбовця, нагороджена почесною грамотою Кабміну.

Шлях Ольги Стефанішиной в українській політиці відносно склався дуже швидко, свою кар'єру Ольга розпочала ще студенткою Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, 2006 року. Тоді Стефанішина почала займатися приватною юридичною практикою.

Плідна та кропітка праця ведуть її до того, що вже у 22 роки вона займає одну з посад у Міністерстві юстиції України. А саме місце у відділі організації та планування роботи щодо адаптації управління правового забезпечення європейської інтеграції Державного департаменту з питань адаптації законодавства.

У часи з 2010 до 2015 рік працювала заступником директора у Департаменті міжнародного права, а потім директором у Департаменті європейської інтеграції у Міністерстві юстиції України. Через два роки потому зайняла крісло директора Урядового офісу з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабміну. У грудні того ж року отримує призначення посісти місце на ступінь вище, а саме гендиректора того ж офісу.

2014 рік стає для Стефанішиной, як і для багатьох українців роком який вона не забуде ніколи. Попри Революцію Гідності, яка і досі відкликається у серцях багатьох, Стефанішину звинувачують у проведенні досліджень на тему європейської інтеграції та відкривають проти неї кримінальне провадження, адже саме тоді вона була керівником підрозділу, який саме і відповідав за європейську інтеграцію.

Подальші роки будуть більш спокійними, майже увесь 2019 рік Ольга Віталіївна пропрацює на місці радника у юридичній фірмі «Іляшев та Партнери». Але цього буде замало, і вона вирішить податися у кандидати на

парламентські вибори до Верховної Ради. Таке рішення виявиться невдалим, оскільки гонку вона так і не переможе, але доля підкине їй новий виклик. І вже у червні цього ж року Стефанішина стане віце-прем'єр-міністром з питань євроінтеграції. Наприкінці літа 2020 року стане членом РНБО.

У лютому поточного року Ольга Стефанішина вторглася у конфлікт спікера української делегації у Тристоронній контактній групі Олексія Арестовича та народного депутата «Європейської Солідарності» Ірини Геращенко після того, як політик некоректно висловився.

«Неприємним елементом дискусії став сексистський випадок на адресу «жінок, які мешкають у гуртожитках», спрямовану Геращенко. Арестович має вибачитись за такий закид, сказаний у виступі у прямому ефірі. Розраховую, що так і станеться»[32], – написала на своїй сторінці Стефанішина. Однак Арестович зробив інакше, чим ще раз підкреслив зневажливе ставлення до жінок політиків. Замість того, аби принести свої вибачення Геращенко, він вибачився перед гуртожитком: «Приношу свої щирі вибачення жіночим гуртожиткам за порівняння їх із «ЄС»[32], - написав він на своїй сторінці у Фейсбук.

Ольга Стефанішина є віце-прем'єр-міністром з питань європейської інтеграції України. Член РНБО з 17 серпня 2020 року.

Наразі Ольга Стефанішина також несе на своїх плечах великий тягар, адже зараз для неї, як і для всієї України є питання вступу до НАТО. Стефанішина заявляє, що після війни вступ до НАТО стане пріоритетом України

Також Ольга Стефанішина заявила, що Україна розраховує, що ухвалення України в НАТО буде зроблено "політичним рішенням" і не вимагатиме проміжних стадій на кшталт Плану дій щодо членства.

За її словами, таке рішення відрізняється від того, яке лідери країн НАТО ухвалили на саміті у Бухаресті у 2008 році. Воно є "новим потужним сигналом" і свідчить про відсутність страху перед тиском Росії в Альянсі.

Сказати про Ольгу Стефанішину багато не можу, адже це молодий політик та вона відносно не давно у політиці, а тим паче не на такій малій посаді, але вже видно, що це молода та дуже перспективна жінка-політик, за такими як вона є майбутнє в Україні та у всьому світі.

ВИСНОВКИ

Політичне лідерство – процес взаємодії між людьми, в якому наділені реальною владою авторитетні люди здійснюють легітимний вплив на суспільство (або його частину), яке віддає їм частину своїх політико-владних повноважень та прав. Тобто, політичне лідерство – це вплив або влада над іншими.

Політичне лідерство виступає об'єктивно-суб'єктивним процесом, де об'єктивність обумовлена соціальними причинами його виникнення та розвитку, а суб'єктивність – особистістю лідера. В політиці лідером виступає та людина, яка не дивлячись на ту посаду, яку вона займає, може впливати на думку та дії інших учасників політичного процесу, та може впроваджувати свої цілі для досягнення певної мети. Тобто, лідерство передбачає не просто випадкове використання влади, а її тривалий вплив.

Через демократизацію усіх сфер життєдіяльності суспільства, структури політичної влади не можуть існувати без паритетного представництва жінок, на рівні з чоловіками у самих цих структурах. Політичний лідер – це та людина, яка здатна аналізувати і прогнозувати, яка є авторитетом для громадського оточення, яка використовує природні та розумові можливості впливу на це оточення, яка вміє і об'єднує маси для здійснення певних ідей. Тобто, політичним лідером може бути не тільки чоловік, але й сильна та розумна жінка. Адже, саме жінки-лідери більш схильні до компромісів, до мирних форм вирішення проблем та діяльності, до комплексного бачення проблем, за спільних дій з політиками-чоловіками, об'єднуючи свої зусилля, можуть допомогти досягнути спільних цілей країни.

Найяскравішими представницями світового жіночого політичного лідерства є Хіларі Клінтон, Камала Гарріс, Ангела Меркель та Урсула фон дер Ляєн. Всі вони займають високі посади у політичних структурах своїх

країн. Кожна з них демонструє силу та витримку, які допомогли досягти бажаних результатів у їх діяльності. Хілларі Клінтон пройшла шлях від першої леді до кандидата на посаду Президента США, хоч і була запідозрена у кумівстві в системі США.

Шлях Камали Гарріс почався з посади окружного прокурора, де вона натхненно працювала та започаткувала свою програму «Повернутися на Шлях», створила спеціальну групу розслідування злочинів, яка допомогла покращити показники покарання за злочин. Потім стала прокурором, згодом сенатором і дійшла до місця віце-президента США.

Екс-канцлерка Німеччини Ангела Меркель стрімко та вперто йшла до посади, неодноразово переходячи дорогу іншим політикам та своїм союзникам, що демонструє її як сильну та незалежну жінку з одного боку, та безсердечну і холодну з іншого.

Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн подолала шлях від члена партії ХДС, згодом змінивши свій статус на міністра соціальних справ жінок, сім'ї та здоров'я, до президента Європейської комісії – друга та партнера України під час російського вторгнення.

Що стосується інституту політичного лідерства жінок в Україні, то воно переживає початкову стадію свого розвитку. Порівняно з європейськими країнами в Україні зберігається низький рівень гендерного балансу у сфері політичного представництва та керівництва державними та економічними процесами. Дуже низьким є рівень представленості жінок у суспільному та політичному житті.

Жіноче політичне лідерство з часів незалежності пережило багато принизливих моментів, одним з яких є сексизм з боку політиків-чоловіків, які мали необачність зверхньо висловлюватися щодо жінок. В публічному дискурсі високопосадовців роль жінок зводиться переважно до краси та

об'єкта споглядання, що унеможлиблює сприйняття жінок як висококваліфікованих та розумних учасниць політичного життя країни. Серед існуючих партій України, очолюваних чоловіками існує лише одна, яка у своїй програмі містить розділ про гендерну рівність.

Існує три фактори через які жіноче лідерство не відзначається успіхом. По-перше, політична кар'єра не виступає такою, яку хотіли б займати жінки. По-друге, гроші та час. По-третє, сумніви жінки щодо власних сил та розумових здібностей, які покликані традиціями минулого.

Однак, не дивлячись на ці фактори, українські жінки все ж виборюють своє право бути на рівних з чоловіками. Наприклад, в Україні велика кількість яскравих жінок-політичних лідерів, які за своїми професійними якостями не поступаються чоловікам та світовим жінкам політикам. Цього року у списку найвпливовіших жінок світу опинилось вісім українок найрізноманітніших професій, серед яких перша леді Олена Зеленська. Вона отримала своє місце за роботу з підтримки психічного здоров'я дітей та сімей, травмованих війною. До того ж, вона стала першою дружиною іноземного президента, яка звернулася до конгресу США.

Не будемо дивитися вгору і візьмемо до уваги жінок, які займають трохи нижчі посади або жіночі організації. Спираючись на досвід, який вони здобули у мирний час, саме жіночі організації змогли взяти верх над гуманітарною допомогою людям постраждалим під час війни в Україні, організувалися та скоригували свою роботу на досягнення благих цілей. Поряд з тим, саме жіночі організації займаються вирішенням нагальних проблем евакуації та облаштування.

Жіноче політичне лідерство в Україні може і буде існувати. Як ми бачимо, на сьогоднішній день, українські жінки кожної хвилини доводять свою освіченість, відважність та насагу. Під час російського вторгнення в Україну, багато жінок прийняли рішення відважно стояти за свою країну на

передовій. Кожна поважаючи себе українка, боронить свою неньку та допомагає їй в тій галузі, де це краще виходить. Перша леді, Олена Зеленська, боронить країну на гуманітарному тилу. Віце-прем'єр-міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України – Ірина Верещук, боронить країну займаючись зеленими коридорами та наданням першої допомоги для осіб, які хочуть виїхати з тимчасово окупованих територій. Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України – Ольга Стефанішина допомагає Україні у питаннях європейської інтеграції, чим захищає культуру та розвиток рідної країни.

Час не стоїть на місці, а це означає, що кожного дня ми робимо крок до впровадження гендерної рівності на лави політичних структур. Ми розвиваємося та йдемо вперед, що дозволяє жінкам демонструвати свої здібності, не боячись осудження чоловіків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 30 лет Независимости: как менялся гендерный состав Верховной рады. Слово и Дело. URL:
<https://ru.slovoidilo.ua/2021/08/23/infografika/politika/30-let-nezavisimosti-kak-menyalsya-gendernyj-sostav-verxovnoj-rady>
2. Ukrainian feminism in action. Global Dialogue, Magazine of International Sociology Association. URL:
<https://globaldialogue.isa-sociology.org/articles/ukrainian-feminism-in-action>
3. Азаров отримав «фе» з Бундестагу за своє «не жіноча це справа...». Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН. URL:
<https://www.unian.ua/politics/339547-azarov-otrimav-fe-z-bundestagu-za-svoe-ne-jinocha-tse-sprava.html>
4. Аліфанов С.А. Основні напрями аналізу лідерства// Зап, психол. 1991. №3. С. 90-98
5. Веснянка О. Права жінок: не всі вважають «роздягнених жінок» туристичними принадами України. URL:
<https://www.osce.org/uk/odihhr/85975>
6. Гендер и выборы. Рассказываем, почему в Украине так мало женщин-политиков - Заборона. URL:
<https://zaborona.com/ru/gender-i-vybory/>

7. Гендерна політика в Україні: складний шлях від декларацій до позитивних дій. hvylya.net. URL: <https://hvylya.net/uk/analytics/131788-genderna-politika-v-ukrayini-skladniy-shlyah-vid-deklaratsiy-do-pozitivnih-diy>
8. Гонюкова Л. Жінки в політичній еліті України. Жіночий світ. 2008. Ч. 3 (19). С. 9–11.
9. Денисюк С. Гендерні аспекти формування іміджу політичного лідера. лідера / С. Денисюк // Політичний менеджмент. - 2007. - № 2. - С. 106-113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2007_2_12
10. Дерев'янченко А. Три жизни Ангелы Меркель: обычная, пропедевтическая, триумфальная. Политическая и личная биография первой женщины – федерального канцлерв. URSS, 2022. 304 с.
11. Дроздова М. Особливості уявлень студентів про жінок-політиків. Соціальна психологія. 2007. № 3. С. 108–110.
12. ДС редакция. Ирина Верещук – DSnews.ua. «Ділова столиця» українською – найсвіжіші новини України та світу. URL: <https://www.dsnews.ua/dosie/irina-vereshchuk-22032021-419566>
13. Жінки і вибори. Заборона. URL: <https://zaborona.com/zhinki-i-vybory/>

14. Загурська С. Феномен та функції лідерства. Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. 2011. № 2. С. 52.
15. Зеленська Олена Володимирівна. LB.ua. URL: https://lb.ua/file/person/4583_zelenska_olena_volodimirivna.html
16. Ирина Верещук – последние новости на сегодня – Lenta.ru. Lenta.RU. URL: <https://lenta.ru/tags/persons/vereschuk-irina/>
17. Ирина Верещук, последние новости - РБК-Украина. Новини - Останні новини України сьогодні | РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/dossier/irina-vereshchuk-30072020>
18. Кириленко Олеся. Жіноче політичне лідерство як об'єкт соціологічного аналізу / Олеся Кириленко // Жінки в політиці : міжнародний досвід для України : збірник наукових статей. - 2006. - С. 211-221.
19. Кісь О. Жіночі стратегії в українській політиці // Пошуки гендерної паритетності: український контекст / [під. ред. І. Грабовської]. Ніжин: ДС Міланік, 2007. С. 121-140
20. Клинтон Хиллари. LIGA. URL: <https://file.liga.net/persons/hillari-klinton>
21. Куватова А.А. Словарь гендерных терминов. URL: <http://www.owl.ru/gender/081.htm>

22. Культурна дипломатія: з ініціативи Олени Зеленської вже запущено 35 аудіогідів українською у 25 країнах світу. Запорізька обласна державна адміністрація. URL: <https://www.zoda.gov.ua/news/58833/kulturna-diplomatiya-z-initsiativi-oleni-zelenskoji-vzhe-zapusheno-35-audiogidiv-ukrajinskoju-u-25-krajinah-svitu.html>
23. Лавриненко Н. В. Жінка: самореалізація в сім'ї та суспільстві (гендерний аспект). К.: ВІПОЛ, 1999. С. 87.
24. Лещенко О. Політичне лідерство в Україні: гендерний аспект. Гендерна політика очима молоді. 2016.
25. Метсола Роберта. LIGA. URL: <https://file.liga.net/persons/metsola-roberta>
26. Никифорова Л. Психологический анализ репрезентации личности политического лидера в средствах массовой коммуникации : дисертація кандидата психологічних наук. Санкт-Петербург, 2003. 117с. URL: <https://www.dissercat.com/content/psikhologicheskii-analiz-reprezentatsii-lichnosti-politicheskogo-lidera-v-sredstvakh-massovo/read>
27. Оксамитна С.М. Гендерні відносини крізь призму громадської думки в Україні і світі. Наукові записки НаУКМА. 2010. Т. 19. Спец. вип. Ч. II. 179 с.

28. Олена Зеленська ініціювала «Велику розмову про безбар'єрність». ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ ВОЛОДИМИР ЗЕЛЕНСЬКИЙ Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-iniciyuvala-veliku-rozmovu-pro-bezbaryernist-61033>
29. ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.12.1952. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_156
30. Організаційні та правові елементи інституційного механізму забезпечення гендерної рівності. К.: ПРООН, 2010. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/organizatsiyni-ta-pravovi-elementi-institutsiynogo-mehanizmu-zabezpechennya-gendernoi-rivnosti-v-ukraini-134610.html>
31. Павлов М. В. Меркель 4.0 - це реальність!. Historia provinciae – журнал регіональної історії. 2018. Т. 2, № 2. С. 80–90. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/merkel-4-0-eto-realnost>
32. Персона Стефанишина Ольга Витальевна | Коментарії Україна. <https://comments.ua>. URL: <https://comments.ua/dossier/item/person/65-stefanishina-olga-vitalevna.html>
33. Пиляєва Л. В. Жінка як суб'єкт політики: феномен політичного лідерства в умовах сучасних демократичних перетворень : дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2013. 199 с.

34. Полжизни в политике. Как это делала Юлия Тимошенко - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-46960297>
35. Президентка Єврокомісії: Ми хочемо бачити Україну у ЄС. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3415389-prezidentka-evrokomisii-mi-hocemo-baciti-ukrainu-u-es.html>
36. Промова голови Європарламенту Роберти Мецолі на неформальному засіданні Європейської ради 7 жовтня 2022 року. URL: <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20221010RES42633/20221010RES42633.pdf>
37. РБК-Україна. Среди женщин-политиков в Украине наиболее популярны Королевская и Тимошенко, - опрос. РБК-Украина. URL: <http://www.rbc.ua/rus/news/sredi-zhenshchin-politikov-ukraine-naibolee-1583496833.html>
38. Табурова С. К. Гендерні аспекти мовної поведінки парламентаріїв (на матеріалі парламентських дебатів ФРН) // СОЦІС. 1999. № 9. С.84-91.
39. Україна стала учасницею "Партнерства Біарріц". espreso.tv. URL: https://espresso.tv/news/2020/09/12/ukrayina_stala_uchasnyceyu_quottpartnerstva_biarricquot

40. Урсула фон дер Ляєн. LB.ua. URL:

https://lb.ua/file/person/4751_ursula_fon_der_lyaien.html

41. Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні.

Стратегії впливу. Укр. жін. фонд. 2011. URL:

<https://www.osce.org/files/f/documents/d/7/85975.pdf>

42. Харрис Камала. LIGA. URL:

<https://file.liga.net/persons/harris-kamala>

43. Час жіночого лідерства: Світ втомився від патріархату. URL:

<https://50vidsotkiv.org.ua/chas-zhinochogo-liderstva-svit-vtomyvsvya-vid-patriarhatu/>

44. Шипіцина І. М. Гендерний аспект політичного лідерства / І. М.

Шипіцина // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.

Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. - 2010. - Вип. 3. - С. 109-112.